

Fieldmanager

Vakblad voor Sportveldbeheer

Wordt de doorlopende leerlijn een doodlopende leerlijn?

Demodag Sportvelden • Ledverlichting klaar voor verovering sportvelden • Huidkanker: Voorkomen is beter dan genezen • Ecologisch waterbeheer nieuwe hockeysportvelden Goes • Rugby op kunstgras • Juridische hockeysportvelden Perfect Pitches Part VI • Met sensor in veld en besproeien • Bochtplaten • Kalkstikstof

**21 MEI
UTRECHT**

SPORTPARK DE PAPERCLIP

DEMODAG SPORTVELDEN

demodagsportvelden.nl

**21 MEI
UTRECHT**

**SPORTPARK
DE PAPERCLIP**

**DEMODAG
SPORTVELDEN**

21 mei 2015 • 12.00 uur tot 16.30 uur
Sportpark de Paperclip - De Meern - Utrecht

DEMODAG KUNSTGRAS

demodagkunstgras.nl

Fieldmanager Greenkeeper Groundsman

- SUPER ZUINIG
- Zeer hoge dekkingsgraad
- Uiterst kostenbesparend
- Niet meer mengen
- Ultra Hoge druk (40bar-60bar)
- Ultra fijne verneveling
- Veel snellere droogtijd
- Grote tijds winst
- Ecologisch verantwoord

BELEEF DE TOEKOMST...

... met de airless ultrahogedruk technologie van de Graco Fieldlazer S90. Een druk van 40 tot 60 bar zorgt voor een optimale deeltjesverdeling. Zo krijg je wittere lijnen met minder verf.

Daarom nomineerde het Nederlandse vakblad Fieldmanager de Graco Fieldlazer S90 als sportveldinnovatie van het jaar 2014.

EXP **-LINE**
voetbalmateriaal.com

EXPOLINE - voetbalmateriaal.com | Havenlaan 9 | B-3980 Tessenderlo
Tel. +32 (0) 13 77 62 00 | Fax +32 (0) 13 77 89 00
www.expoline-benelux.com | www.voetbalmateriaal.com

50 Stelling: Er staat een 'green deal' voor sportvelden op stapel

Dat de green deal voor de onkruidbestrijding op sportvelden niet zonder slag of stoot tot stand komt, is zo klaar als een klontje.

Fieldmanager proeft tweespalt onder de onderhandelingspartners. De sportbonden en de Branchevereniging Sport- en Cultuurtechniek (BSNC), vertegenwoordiger van de aannemers, hebben elkaar bij de totstandkoming bestreden om een plekje aan het roer. Het stof daalt neer en de vraag rijst of de schermutseling een green deal heeft opgeleverd of niet.

Marieke van Rhijn, NGF

Colofon

Fieldmanager -een uitgave van NWST NeWSTories bv- wordt in een gemiddelde oplage van 1.900 exemplaren verspreid onder sportveldbeheerders in dienst van gemeentes, sportclubs en aannemers. Fieldmanager is het belangrijkste Nederlandse vakblad voor sportveldonderhoud waarbij de praktisch ingestelde vakman centraal staat.

Redactie & commercie

NWST NeWSTories bv
Fransestraat 41
6524 HT Nijmegen
T 024-3602454
F 024-3602464
I www.fieldmanager.nl
M info@fieldmanager.nl

Hoofdredacteur: Hein van Iersel

Vakredacteur: Kelly Kuenen (santi@nwst.nl)

Advertenties: Alberto Palsgraaf (alberto@nwst.nl)
Peter Jansen (peter@nwst.nl)

Vormgeving: Marie Cecile Oosterhout

Abonnementen

€69,- per jaar. De abonnementsperiode loopt van 1 januari tot en met 31 december van ieder jaar en uw abonnement zal jaarlijks automatisch worden verlengd, tenzij uw schriftelijke wederopzegging uiterlijk 31 oktober voorafgaand aan de nieuwe abonnementsperiode in ons bezit is.

ISSN: 2212-4314

Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze berusten bij Fieldmanager c.q. de betreffende auteur. Niets uit deze uitgave mag zonder schriftelijke toestemming van de uitgever worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, scan, fotokopie, elektronisch of op welke wijze dan ook. Fieldmanager wordt tevens elektronisch opgeslagen en geëxploiteerd. Alle auteurs van tekstbijdragen in de vorm van artikelen of ingezonden brieven en/of makers van beeldmateriaal worden geacht daarvan op de hoogte te zijn en daarmee in te stemmen e.e.a. overeenkomstig de publicatie- en/of inkoopvoorwaarden. Deze zijn bij de redactie ter inzage of op te vragen.

48 Bochtplaten: nieuwe finishing touch rond kunstgras

Wereldprimeur in het Westland: de eerste op maat gefabriceerde betonnen bochtplaten zijn vorige maand toegepast rondom het kunstgras van korfbalvereniging CKV Dijkvogels in Maasdijk. Hoe simpel en eenvoudig de betonplaten ook ogen, er zit een verhaal achter. De drie initiatiefnemers over de voordelen van hun vinding.

44 Met sensor in veld exacter besproeien

Terwijl in andere sectoren nieuwe technieken op het gebied van precisiebesproeiing volop worden toegepast of geïntroduceerd, is er in Nederland geen enkele sportclub die gebruikmaakt van deze nieuwe technieken. En dat terwijl er bij veel clubs regelmatig te veel of te weinig gesproeid wordt, waardoor soms schade aan de grasmat ontstaat, en terwijl de kosten voor aanleg van een dergelijk vochtmetingssysteem zijn te overzien.

en verder

Acueel

- 8 Nieuws
- 16 Veel variatie in presentatie
- 60 Wordt de doorlopende leerlijn een doodlopende leerlijn?

Achtergrond

- 24 Huidkanker: voorkomen is beter dan genezen
- 32 Rugby op kunstgras in Nederland slecht geregeld
- 40 Perfect Pitches Part VI
- 56 Kalkstikstof als middel tegen emelten en engerlingen?

Column

- 66 Hoofdredactioneel

inhoud

28 Ecologisch waterbeheer nieuwe hockeyvelden Goes

Bij de aanbesteding van de hockeyvelden, het rugbyveld en een nabijgelegen parkzone op sportcomplex Het Schenge in Goes, had de gemeente Goes een scherp oog voor de 'E' in de EMVI-aanbesteding. Niet alleen de aanleg, maar zeker ook de running costs van de nieuwe sportvelden moesten economisch verantwoord worden. Dit heeft alles te maken met de aanwezigheid van een hoogwaardig waterveld op het hockeycomplex; een dergelijk veld doet een flinke aanslag op het waterverbruik. In het bestek werd een besparing van 50 procent beoogd. Traas en Ovaa Sport scherpte dat criterium aan tot 75 procent en kreeg het werk gegund.

52 Agrifirm komt als eerste met een marktklare oplossing voor *mycorrhiza* in grassoortvelden

De mycorrhiza-schimmel is een schimmel die zich van nature in de bodem bevindt, daar een symbiose met de plant aangaat en deze voorziet van mineralen. Goed om te weten, maar wat kunnen met die wetenschap?

20 Ledverlichting klaar voor verovering sportvelden

Stamford Bridge, het wereldberoemde stadion van Chelsea, is al geswitcht. Ledverlichting staat op het punt de sportstadions te veroveren en die zegetocht is al gestart in de Engelse voetbalcompetitie. Maar ook op recreatief niveau is led helemaal klaar voor de uitrol, zegt marketingmanager Niels Waterschoot namens Philips Lighting. 'Elke zichzelf respecterende club doet er goed aan nu serieus te gaan nadenken over led.'

Nieuws

Martin Brummel

maakt overstap

Martin Brummel, golfclubmanager van Golfclub Zwolle en GOTY 2015-genomineerde, stapt over naar de voetbalwereld. Binnenkort treedt hij in dienst bij Ajax. Brummel bevestigde het nieuws aan de redactie. 'Na 25 jaar golfbranche, waarvan 15 jaar bij Golfclub Zwolle, inclusief mijn nominatie voor de GOTY 2015, dient er zich iets anders aan. Per 1 juni treed ik in dienst bij AFC Ajax om mijn expertise in te zetten voor de natuurgrasvelden op het trainingscomplex De Toekomst', aldus Brummel. Tijdens zijn jarenlange dienstverband bij Golfclub Zwolle ontwikkelde Brummel zich van hoofdgreenkeeper tot een ware 'alleskunner'. Nu, tegen het einde van het dienstverband, verzorgt hij het onderhoud en beheer van de golfvereniging, de communicatie en de financiële planning, heeft hij elf medewerkers onder zich en is hij tevens coördinator van de restaurantpachters. Het behoeft geen uitleg dat Brummel volop kennis van gras heeft, maar ook het onderhoud van specifiek voetbalvelden is voor hem geen compleet nieuwe tak van sport. Zo is hij vrijwillig fieldmanager voor de plaatselijke voetbalvereniging sv Epe.

Bam verkoopt

Nootenboom Sport

Er klonken al geruchten, maar nu is het officieel: Bam Infra heeft dochteronderneming Nootenboom Sport bv verkocht. Het bedrijf is overgenomen door D.R. Nootenboom holding bv en Drechtmolen Holding bv. Dat maakte Bam bekend. Bam ziet naar eigen zeggen onvolgende mogelijkheden om de activiteiten van

Nootenboom Sport verder uit te bouwen en acht de toegevoegde waarde voor de onderneming gering. De transactie heeft betrekking op de onderhanden werken, het materieel en vijf medewerkers. Nootenboom Sport, gespecialiseerd in de aanleg en het onderhoud van sportaccommodaties, maakte de afgelopen jaren een omzet van zo'n 8 miljoen euro.

Gps-gestuurd kunstmest strooien

In de golf- en sportveldsector zie je steeds meer dat *precision farming*-technieken worden toegepast. Een voorbeeld daarvan is de gps-gestuurde kunstmeststrooier die AH Vrij vorig jaar aanschafte bij Voets. Deze Vicon RO-EDW-weegstrooier is uitgerust met Geospread. Deze technologie biedt de mogelijkheid om op ieder veld de vereiste kunstmestdosering te strooien, ook op velden met een onregelmatige vorm, zonder dat sprake is van overlap of overgeslagen stukken op de kopakker. Henk Slootweg van AH Vrij stuurde een aantal foto's van het gebruik van de Vicon-strooier op golfbaan Rozenstein. Slootweg klinkt overduidelijk trots, als hij ons in een begeleidend mailtje meldt: 'Een leuk nieuwtje: wij hebben de fairways van golfbaan Rozenstein in Wassenaar met onze gps-gestuurde strooier van langwerkende meststof voorzien. In een ochtend kun je 18 hectare strooien zonder dat ergens te veel ligt of dubbel over de baan gereden hoeft te worden.' Volgens Slootweg kun je met deze machine op alle fronten winnen: 'Je werkt sneller, de kwaliteit wordt beter en je bespaart op de hoeveelheid meststof.'

Witterwit verbetert lijntoner

Witterwit zegt de formule van de lijntoner voor sportveldbelijning verder te hebben verbeterd en aangepast voor een beter resultaat. De verbeterde lijntoner heeft een nog betere hechting op nat gras, waardoor nog beter gegarandeerd kan worden dat de lijnen drie weken lang elke scheidsrechterskeuring kunnen doorstaan. Proeven bij Heerenveen en AZ hebben aangetoond dat het zuiniger in gebruik is, waardoor er winst behaald kan worden in de gebruikskosten. Om lijnen nog beter te laten hechten op een vochtige ondergrond, heeft Witterwit voor zijn belijningswagen, de Easyliner, een dauwweger ontwikkeld, waarmee dauw gemakkelijk van het gras verwijderd kan worden tijdens het belijnen. Dit verbetert het resultaat; de lijntoner hecht beter en de lijn gaat langer mee. René Schouten de Jel, coördinator groenvoorziening van het AFAS Stadion van AZ, geeft aan tevreden te zijn over Witterwit. 'We houden dezelfde mengverhouding aan, waardoor dezelfde helderheid gerealiseerd wordt. We merken dat de belijning beter hecht op een natte ondergrond.'

Vitalphos

**Snelle dichtgroei
door sterke
wortelontwikkeling**

melspring

www.greencare-concept.nl

van grote delen van een voetbalveld. Het systeem dat Hull City Tigers gaat installeren, is het Philips ArenaVision-systeem. Dit systeem is ontworpen om aan de meest recente tv-uitzendingvereisten te voldoen. Deze nieuwe ledtechnologie zorgt voor betere gebruikservaringen voor voetballers, fans en tv-zenders.

John North, managing director van het Kingston Communications Stadion, zegt: 'Deze nieuwe en energiezuinige ledtechniek biedt de mogelijkheid om direct van de ene op de ander lichtinstelling over te gaan. Dit is niet alleen een *game changer* voor de toeschouwers, maar ook voor de toekomst van het moderne multifunctionele stadion, een belangrijk onderdeel van de operationele strategie voor onze sportcentra.'

in opkomst. De Autoriteit Financiële Markten schatte de omvang van crowdfunding (onder haar toezicht in 2014) in haar rapport vorig jaar op 37 miljoen euro; dat is een verdubbeling ten opzichte van het jaar daarvoor. Ook in de groene sector worden projecten, vaak plaatselijke initiatieven, regelmatig gefinancierd door middel van crowdfunding.

Einde verlaagd btw-tarief in zicht

Per 1 juli 2015 vervalt het verlaagde btw-tarief voor renovatie en herstel van woningen, inclusief hovenierswerk. Er komt geen aanvullende overgangsregeling. Mensen die nog willen profiteren van het lage tarief van 6% moeten ervoor zorgen dat de werkzaamheden vóór 1 juli zijn afgerond. Per 1 maart 2013 werd het btw-tarief op de arbeidskosten tijdelijk verlaagd van 21% naar 6%. De tijdelijke verlaging moest de bouw- en woningmarkt ondersteunen en de bouwsector een impuls geven. Om nog in aanmerking te komen voor het lage tarief, moeten de werkzaamheden dus vóór 1 juli 2015 worden afgerond. Voor werkzaamheden die na 30 juni 2015 worden afgerond, geldt het btw-tarief van 21%. Het tarief van 21% geldt ook als vóór 1 juli 2015 vooruitbetalingen zijn gedaan voor werkzaamheden die na 30 juni 2015 worden afgerond.

Computergestuurde verlichting

Premier League-voetbalclub Hull City Tigers heeft aangekondigd dat het een computergestuurd floodlight-systeem van Philips zal installeren in het Kingston Communications Stadion in juli 2015. Floodlight is het tegenovergestelde van een spotlight. Het dient voor het egaal belichten

Vitalphos

**Verhoogt
beschikbaarheid
nutriënten**

melspring

www.greencare-concept.nl

Meer ruimte voor crowdfunding

Er moet meer ruimte komen voor crowdfunding. Dat maakte minister Dijsselbloem (Financiën) onlangs bekend in een brief aan de Tweede Kamer. Volgens minister Dijsselbloem kent het huidige beleid knelpunten die de groei van crowdfunding belemmeren. Zo zou het provisieverbod, dat voorkomt dat een adviseur de klant in een bepaalde richting stuurt, moeten worden aangepast zodat het niet op crowdfunding van toepassing is. Het financieren van projecten door middel van crowdfunding is de laatste jaren sterk

Swift '64 heeft weer zicht op kunstgras

De aanleg van een kunstgrasveld voor Swift '64 lijkt weer een stapje dichterbij. De Raad van State heeft bezwaren tegen de bouw van een nieuwe congreshal van de Jehova's Getuigen, waar Swift '64 van afhankelijk is, ongegrond verklaard. Het gebouw van de Jehova's Getuigen wordt uitgebreid met een congrescentrum. Om dit te realiseren, moesten twee gemeentelijke voetbalvelden

Vitalphos

**Bevat 100%
teruggewonnen
fosfaat**

melspring

www.greencare-concept.nl

Park en Sport Cirkelmaaiers

Met werkbreedtes van 1.4mtr tot 6.1mtr

Voor meer informatie,
bezoek de website

www.zonna.nl
Tel: 0593 58 24 44

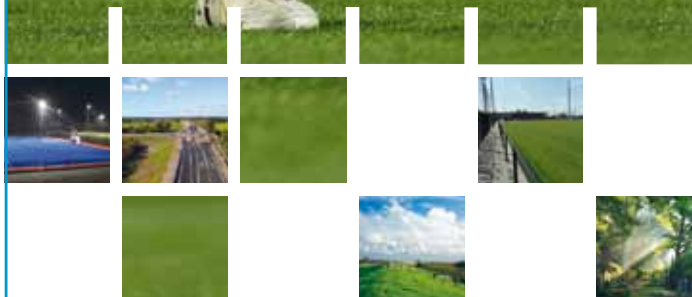
KYBYS & Sport

Buitensport. Daar weten we bij KYBYS alles van. We vertalen wensen doelgericht in beleid, haalbare plannen en uiteindelijk in de realisatie en het beheer van accommodaties voor sport en recreatie. Van kunstgras hebben we daarbij nog eens extra veel verstand. Diverse prof- en amateursportclubs kunnen dat beamen.

KYBYS,
...voor ingenieu[r]s advies.

Naast sport is KYBYS actief op het gebied van:

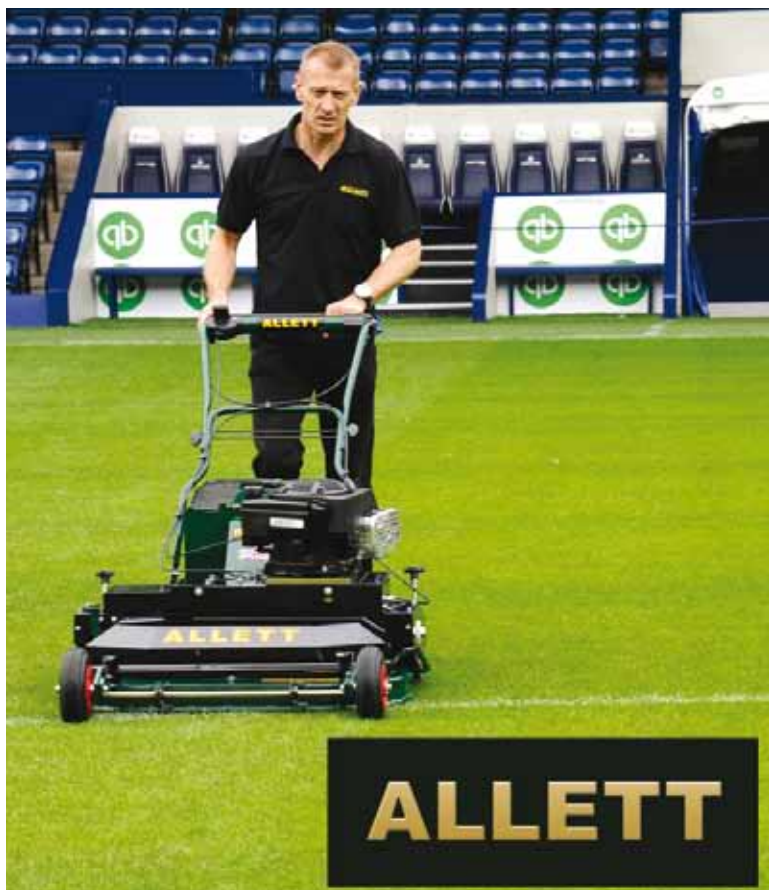
> NATUUR EN WATER > STEDELIJK GEBIED > BEGRAAFPLAATSEN

KYBYS

ingenieurs en adviseurs

> Vestigingen in Boxtel - Meppel en Heemstede > info@kybys.nl - www.kybys.nl

ALLETT

ALLETT RM34 STADION CIRKELMAAIER

Ideaal voor het opruimen
van speelschade en om te maaien
tijdens de groeiperiode

86 cm werkbreedte
15-75 mm maaihogte
90 liter grasvangbak
5 versnellingskeuze
achterrol over volle breedte voor
duidelijke strepen

Milati Grass Machines BV - Buitendijks 49 - 3356 LX Papendrecht
tel: 078 - 641 56 54 - email: info@grass-machine.com - www.allett.co.uk

Nieuws

worden verkocht. Om het verlies van deze velden te compenseren, zou Swift '64 een kunstgrasveld krijgen. De bouw van het congrescentrum, en daarmee de aanleg van een kunstgrasveld, kwam in februari stil te liggen, omdat een omwonende bezwaar had gemaakt tegen de bouwplannen. Afgelopen vrijdag verklaarde de Raad van State deze bezwaren ongegrond. Of het kunstgrasveld voor Swift '64 definitief doorgaat, is echter nog niet bekend; later dit jaar wordt tijdens een bodemprocedure een definitieve uitspraak gedaan.

Barenbrug in finale

Beste Familiebedrijf

Graszaadonderneming Koninklijke Barenbrug Groep uit Nijmegen is een van de vijf finalisten die dit jaar kans maken op de prestigieuze Familiebedrijven Award. Andere kanshebbers uit de agrosector zijn Enza Zaden uit Enkhuizen en De Heus Diervoeders uit Ede. Ook distilleerderij Nolet uit Schiedam en de Walraven Groep uit Mijdrecht, producent van onder meer brandwerende systemen, dingen mee naar de prijs. De vijf finalisten zijn geselecteerd op basis van criteria als organisatiestructuur, bedrijfscultuur, innovatie en

ondernemerschap. Eind april ontvangt Barenbrug de vakjury voor een laatste beoordeling. De onderscheiding zal op 24 juni voor het derde jaar op rij uitgereikt worden door de stichting Familie Onderneming. Barenbrug bestaat sinds 1904 en wordt momenteel geleid door de vierde generatie: de broers Bastiaan en Frank Barenbrug. Met een jaaromzet van € 210 miljoen en 28 vestigingen in 18 landen op zes continenten is Barenbrug een van de grootste bedrijven ter wereld op het gebied van recreatiegrassen, voedergrassen en voedergewassen. Het familiebedrijf is gespecialiseerd in veredeling, graszaadproductie en de internationale marketing en verkoop van innovatieve rassen. Van de 600 medewerkers zijn er maar liefst 100 wereldwijd bezig met onderzoek naar en ontwikkeling van nieuwe grassen en concepten. Inmiddels bestaat de productie uit meer dan 400 rassen voor innovatieve graszaadmengsels, waaronder het nieuwe *regenerating perennial ryegrass* (RPR). Dit gras voor sportvelden is zelfherstellend, heeft de hoogste bespelingstolerantie en wordt onder meer toegepast op de voetbalvelden van topclubs als Ajax, Feyenoord, PSV, Arsenal en Juventus. Een andere recente innovatie is NutriFibre. Dit gras voor de veehouderij combineert voederwaarde en structuur voor gezonde koeien en een hoge melkproductie. Sinds 2004 draagt Barenbrug het predicaat 'koninklijk'.

Roland Jonkhoff managing director

Desso

Desso, de fabrikant van sportvelden (onderdeel van Tarkett), heeft vandaag de benoeming van Roland Jonkhoff (46) tot managing director van Desso aangekondigd. Jonkhoff, die eerder managing director van een divisie van Desso was, volgt Alexander Collot d'Escury op. Deze verliet Desso begin dit jaar na een overname door de Franse concurrent Tarkett. Naast zijn nieuwe rol bij Desso gaat Jonkhoff binnen de Tarkett-organisatie ook de functie van vicepresident Carpet (EMEA) bekleden. Jonkhoff heeft vele jaren ervaring in commerciële verkoop, marketing en leiderschap bij een aantal organisaties, waaronder Transavia Airlines, Bolidit Synthetic Applications en de Vita Group. In 2008 kwam hij bij Desso als managing director van de divisie HMA (Hospitality, Marine, Aviation). In 2012 kreeg Jonkhoff daarbij nog de verantwoordelijkheid voor Global Strategic Accounts, klantenservice en de Nederlandse

zakelijke contracten. Roland Jonkhoff in een eerste reactie: 'Natuurlijk vind ik het geweldig dat ik deze kans krijg om Desso te leiden binnen Tarkett. Ik denk dat de combinatie van mogelijkheden voor toekomstige groei en succes van de twee bedrijven prachtige kansen biedt, waarbij we beseffen dat we kunnen blijven bouwen op de betrokkenheid en creativiteit van onze medewerkers en andere belanghebbenden.'

Veel eikenprocessierupsen verwacht

De eikenprocessierupsen worden dit jaar rond 13 april uit het ei verwacht, net voordat de bladeren aan de eiken komen. Ze zijn daarmee twee weken later dan in 2014. Dat meldt het Kenniscentrum Eikenprocessierupsen. Bij een normale ontwikkeling van de temperatuur zullen de eerste rupsen rond 20 mei brandharen krijgen. De conditie van de rupsen in de eitjes is goed; er worden, in tegenstelling tot vorig jaar, vrijwel geen lege eitjes aangetroffen. In combinatie met de gunstige uitvliegomstandigheden vorig jaar zijn dit jaar relatief grote aantallen rupsen te verwachten.

Blaast uw kunstgras nieuw leven in!

Silica nova

onderhoud | revitalisatie | demontage

Onderhoud kunstgras

Wij zijn gespecialiseerd in het onderhouden van alle soorten kunstgrasvelden. Van tennisbaan tot hockeyveld en van korfbal- tot voetbalveld. Wij verzorgen de meest effectieve onderhoudsmethode.

Revitalisatie

Revitalisatie is een goede oplossing als de technische eigenschappen van een kunstgrasveld zijn afgenomen. Door het veld te revitaliseren kan het weer 3 tot 5 jaar mee.

Demontage

Een intensief bespeeld kunstgrasveld gaat ongeveer 12 jaar mee. Na deze periode zal het kunstgras moeten worden verwijderd voor recycling of hergebruik. Wij nemen dit proces graag voor u uit handen.

Silica nova | 0525-621223 | www.silicanova.nl | Zwarteweg 62 Oosterwolde (GLD)

Kunstgrasveld vervangen of repareren?

Specialist in:

- ✓ Repareren (brand)schade
- ✓ Vervangen doelgebieden
- ✓ Verwijderen kunstgras toplaag
- ✓ Scheiden kunstgras/infill

bel voor
gratis
advies

0320 214 145

 **ART GRASS
RECYCLING**

www.artgrassrecycling.nl

een initiatief van

Overseeder DD-serie

zaait met groefafstand van DRIE (!) cm

www.redexim.com

Gebr. Bonenkamp
030-6880999
info@gebrbonenkamp.nl
verti-drain@redexim.com

Redexim

TOTAAL kunstgras onderhoud

met innovatieve machines

Gebr. Bonenkamp
030-6880999
info@gebrbonenkamp.nl
verti-drain@redexim.com

Redexim

www.redexim.com

VAN OOSTEN
BEREGENINGSSYSTEMEN

Vlotlaan 186 • 2681 TV • Monster
T 0174-670 230 • F 0174-670232
info@vanoostenberegening.nl

PERFECTIE IN BEREGENING Voor sportaccommodaties, siertuinen en parken

www.vanoostenberegening.nl

Nieuws

Stierman De Leeuw importeur Subaru- Robin

Stierman De Leeuw is sinds 1 maart 2015 importeur van Subaru-Robin-motoren. Daarmee is Subaru-Robin, producent van vervangingsmotoren, generatoren en waterpompen, na twee jaar weer vertegenwoordigd in Nederland. Met het importeurschap begeeft Stierman De Leeuw

zich ook op de bouw- en industriemarkt, waar Subaru-Robin een bekende naam heeft en een goede reputatie heeft opgebouwd als sterk, betrouwbaar en innovatief merk. Stierman De Leeuw heeft veel kennis en ervaring in huis met betrekking tot deze motoren. Veel bekende merken, zoals Köppl, FSI en Eliet, zijn de afgelopen jaren overgestapt op Subaru-Robin-motoren. Deze tuin- en parkmachines worden eveneens vertegenwoordigd door Stierman De Leeuw.

Lijnvast stopt met Fleet-

sportveldbelijning

Het bedrijf Lijnvast, dat het Engelse belijningsproduct Fleet importeert, is gestopt met de invoer en verkoop van Fleet-sportveldbelijning. Aangezien er op de Nederlandse markt toch nog veel interesse is voor Fleet, heeft Novap Sure Line besloten het Fleet-belijningsconcentraat in zijn assortiment op te nemen onder de naam Titaan Wit. Novap brengt dit product op de markt in 10 kg-verpakking, zodat de rug van de belijner niet te zwaar belast wordt en het product beter hanterbaar is voor opslag.

Roundup mogelijk

kankerverwekkend

Bij grootschalig (professioneel) gebruik is glyfosaat, verwerkt in het product Roundup, mogelijk kankerverwekkend. Dit blijkt uit een onderzoek in opdracht van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), dat afgelopen week werd gepubliceerd in

Wie scoort het hoogst op duurzaamheid?

Aannemersbedrijf Van Wijlen is al 80 jaar de specialist en betrokken partner in infra, milieu, sport en groen. Met roots in de cultuurtechniek, aanleg van wegen en infra plus een schat aan ervaring bent u altijd verzekerd van het beste resultaat.

Door toepassing van innovatieve methoden en de meest geavanceerde apparatuur is van Wijlen op weg naar niveau 5 op de CO₂-Prestatieladder: een schaal die aangeeft hoe duurzaam een bedrijf is in het terugdringen van CO₂-uitstoot.

Kijk voor meer informatie op www.vanwijlen.eu of bel 0416-279569.

Grondig in velden en wegen

Aannemersbedrijf Van Wijlen B.V.
Heistraat 112a | 5161 GJ Sprang-Capelle
(0416) 27 95 69 | www.vanwijlen.eu

Beeld: Vredo 2,2 meter SUPERcompact Doorzaaimachine meest optimale 3,5 cm zaaielstand

EFFICIËNTIE & PRECISIE

De wens is in de laatste jaren onveranderd gebleven:
*sportvelden moeten mooi groen, strak, vlekkeloos worden,
en dat binnen no-time!*

De Vredo Sport- en SUPERcompact-serie doorzaaimachines hebben (door)ontwikkelingen ondergaan, welke in twee woorden tot uitdrukking komen: **EFFICIËNTIE & PRECISIE**.

Maak nuttig en economisch gebruik van uw tijd, investering en graszaad! Deze Vredo Doorzaaimachines vereisen (opnieuw) ervaren te worden. **Vraag ons om een demo...**

Ook efficiënt in transportbewegingen

+31 (0) 488 411 254
verkoop@vredo.com
www.vredo.nl

Op alle fronten beter

Met Votex kunt u rekenen op krachtige machines die onder alle omstandigheden maximaal presteren. Of u nu actief bent in het beheer van berm, sloot, park of landbouw. Daarnaast bent u verzekerd van het beste eindresultaat en een aantrekkelijk kostenplaatje per vierkante meter. Betrouwbaarheid, een lange levensduur en lage onderhoudskosten zijn kenmerkend voor alle machines van Votex. Meer weten over de kracht om te presteren of op zoek naar een dealer? Kijk op **votex.com**

ZIJKLEPELMAAIERS

VLAKKLEPELMAAIERS

ZUIGWAGENS

BLAZERS

THE POWER TO PERFORM

kennistransfer en
bedrijfsopleidingen

**Specialistische kennis
van sportveldenbeheer?**

Volg in november 2015 de opleiding
expert natuurgras.

Bezoek onze website
www.haskennistransfer.nl
voor meer informatie en inschrijvingen.

Opleidingen worden erkend door Branchevereniging Sport en Cultuursport.

Nieuws

het tijdschrift The Lancet Oncology. In het onderzoek werden eerdere onderzoeken met elkaar vergeleken. De onderzoekers concluderen dat mensen die regelmatig worden blootgesteld aan het onkruidmiddel Roundup, waarschijnlijk een grotere kans hebben op non-Hodgkinlymfomen. Glyfosaat is een bestanddeel van het onkruid-

Nieuwe diesel-maaier John Deere

John Deere heeft zijn aanbod voor commercieel maaien uitgebreid met de lancering van de Z997R Diesel ZTrak. De Z997R beschikt over een dieselmotor van 28,6 pk en is een werkpaardoplossing voor klanten die behoefte hebben aan een grote zero turn-maaier voor alle omstandigheden, inclusief lang en nat gras. De Z997R is leverbaar met een 7-Iron PRO dek met een zij-uitwerp van 60 inch of 72 inch, of een gefabriceerd dek van 7 gauge met een achteruitwerp van 60 inch. De Z997R is gebouwd voor het minimaliseren van stilstandtijd, het verminderen van de bedrijfskosten en het verbeteren van de prestaties. Hij is uitgevoerd met een robuust frame, beschikt over een asaandrijving om de kosten voor maaidekriemen te beperken en lekvrije voorbanden voor minder stilstandtijd in het veld. De Z997R beschikt over verschillende opties om het bedieningscomfort te verbeteren en de vermoeidheid tijdens lange werkuren te verminderen. Het model wordt standaard geleverd met een comfort- en gemakpakket dat is voorzien van maaidekheffing om de belasting van de bestuurder te verminderen, ergonomisch gepolsterde handgrepen en een handknop voor het uitschakelen van de aftakas. Er is ook een volledig verstelbare, luchtgeveerde stoel verkrijgbaar voor extra bedieningscomfort.

bestrijdingsmiddel Roundup, dat in 1970 op de markt gebracht werd. Er klinkt al langere tijd kritiek op Roundup, maar de Amerikaanse fabrikant Monsanto ontkent dat het middel de gezondheid in gevaar zou brengen. Het concern liet de pers weten het niet eens te zijn met de getrokken conclusie. Het onderzoek zou volgens Monsanto niet objectief zijn. Volgens onderzoeken van Monsanto zou het middel niet schadelijk zijn.

Den Bosch kritisch over stop aanleg kunstgras

De gemeenteraad van Den Bosch is verbaasd over het besluit van B&W, vorige week, om de aanleg van kunstgrasvelden voorlopig te stoppen. De gemeente legde elk jaar één kunstgrasveld aan, maar wil de aanleg dit jaar uitstellen. Het college wil naar eigen zeggen eerst een onderzoek naar de gemeentelijke buitensportaccommodaties afwachten. In dit onderzoek wordt gekeken hoe de maatschappelijke rol van de buitensportverenigingen zich verder kan ontwikkelen en hoe de capaciteit optimaal benut kan worden. Daarbij wordt ook gekeken naar de rol van kunstgras. In de begroting van 2015 was wel budget gereserveerd voor de aanleg van een kunstgrasveld. Het CDA en de PvdA stelden kritische vragen aan het college. Er klinkt vooral kritiek op het feit dat clubs die hoog op de lijst stonden voor de aanleg van kunstgras, nu moeten wachten. Afgelopen maandag liet rkv Maliskamp, dat verwachtte bijna aan de beurt te zijn voor vervanging van het veld, in het Brabants Dagblad weten zich zorgen te maken over het besluit. Vier verenigingen hadden bij de gemeente aangegeven interesse te hebben voor kunstgras, maar zij zullen nog een tijdje in onzekerheid zitten. Het college verwacht in het voorjaar van 2016 een beslissing te nemen.

Recordaantal bezoekers

De Dag van de Sportaccommodaties heeft opnieuw een record gevestigd. De Nederlandse vakbeurs over ontwerp, bouw, aanleg, inrichting, onderhoud en beheer van sportaccommodaties trok dit jaar een recordaantal van 1.308 bezoekers. Ten opzichte van de vorige editie is dat een stijging van 22%. Nooit eerder kwamen er zo veel bezoekers en stonden er zo veel standhouders. Daarnaast waren er positieve geluiden van zowel bezoekers als exposanten tijdens deze vierde editie van de Nederlandse vakbeurs. De datum voor de volgende editie is ook al bekend: deze zal plaatsvinden op 10 maart 2016 in Expo Houten.

GRAS ADVIES GROEN RECREATIE SPORT

ADVIES & BEGELEIDING KUNSTGRASVELD?

WIJ REGISSEREN UW SPORT ACCOMMODATIE IN TOP CONDITIE

GRAS ADVIES IS ONDERDEEL VAN **dag.nl**

074 2020 258
www.grasadvies.nl

Veel variatie in presentaties

Achtste Demodag Sportvelden & Demodag Kunstgras

Fieldmanager en Greenkeeper houden op 21 mei weer een Demodag Sportvelden en Demodag Kunstgras op sportpark De Paperclip in Utrecht. Wederom is er een uitgebreid en gevarieerd programma met lezingen en discussies over onderhoud, beheer, aanleg en renovatie van zowel kunstgras als natuurgas voor voetbal, hockey, tennis, golf, honkbal en softbal. Daarnaast zijn er demonstraties te zien van diverse machines.

Auteur: Sylvia de Witt

De dag wordt gestart met lezingen over natuurgas en wel van 12.30 tot 13.00 uur. De eerste spreker is Arno Harmsen van Grasmesters, die het zal hebben over de Pogo Turfpro, een draagbare bodemsensor, waarmee je op ieder gewenst moment waar dan ook metingen kunt verrichten naar de bodemtemperatuur, de voedingstoestand in de bodem en de hoeveelheid bodemvocht. Harmsen: 'Hieraan gekoppeld zit een volledig data- en analysesysteem, dat met behulp van de ingebouwde gps, luchtfoto's en Google Maps exact de ontwikkelingen op de velden of de golfbaan weergeeft. Door het gebruik van deze sensor is er veel beter te sturen op beregning en bemesting, en ook kan de Pogo Turfpro dienen als communicatiemiddel tussen opdrachtgevers – aannemers en/of werknemers. Op deze dag laat ik de sensor en het analysesysteem ter plekke

zien. Door het gps-systeem kun je straks precies de locaties zien waar je hebt gemeten. Met de smartphone kunnen foto's gemaakt worden, die terug te zien zijn in het analysesysteem, dus de plek en de periode die je zelf wilt. Er zijn momenteel nog geen sensoren op de markt die het op deze manier doen; wat dat betreft is het een uniek apparaat.'

Grassmaster-velden

De tweede spreker is Henk Slootweg van AH Vrij uit Wieringen. Hij verricht als aannemer al zo'n vijftien jaar onderhoud op Grassmaster-velden en zal hier alles over vertellen. Bij aanleg, onderhoud of renovatie zet AH Vrij vrijwel altijd eigen machines in. Aan het eind van zijn presentatie wil hij dan ook een nieuw procedé laten zien om de levensduur van Grassmaster-velden te verlengen,

dat AH Vrij binnenkort in de markt zal zetten. Slootweg: 'Het zal heus geen verkooppraatje zijn. In eerste instantie zal ik het hebben over mijn ervaring met het onderhoud van Grassmaster-velden. Ook vertel ik iets over de historie en de toekomst van deze velden en ik sluit af met informatie over de nieuwe machine, de Vibra-Sandmaster, die wij onlangs hebben aangeschaft. Wij zijn ervan overtuigd dat we de Grassmaster-velden met deze machine een lang leven kunnen bezorgen. Daarna moeten de mensen maar naar me toe komen en vragen stellen.'

Ledverlichting

De derde presentatie van deze dag zal gaan over ledverlichting voor sportvelden. Feit is dat er de laatste tijd veel onduidelijkheid is over ledverlichtingsoplossingen voor sportvelden. De diversiteit

in ledverlichting voor sportvelden leidt tot discussies over de kwaliteit van geleverde producten in relatie tot de investering. In veel gevallen blijkt dat de lichtopbrengst, -distributie en technische levensduur afwijkt van wat verwacht en verkocht is. Ook heeft de voortdurende ontwikkeling van leds en led-drivers een negatief effect op de opbouw van kennis bij veel opdrachtgevers. Dit alles maakt het voor opdrachtgevers moeilijk om appels met appels te vergelijken. Omdat deze situatie dagelijks leidt tot discussies tussen leveranciers en fabrikanten enerzijds en opdrachtgevers en beheerders anderzijds, ligt het voor de hand om een landelijke richtlijn op te stellen.

Jarno Tiethoff

Welke stappen worden er genomen tijdens het renoveren?

Van 13.00 tot 14.30 uur kunnen de bezoekers buiten een frisse neus halen voor een demonstratieronde. Daarna, van 14.30 tot 15.00 uur, komen er drie sprekers met verhalen die betrekking hebben op kunstgras.

Door het gebruik van deze sensor is er veel beter te sturen op berekening en bemesting

Allereerst zal Peter Batelaan, adviseur sport en cultuurtechniek bij HB Adviesbureau uit Alkmaar, iets vertellen over de renovatie van kunstgras. HB Adviesbureau heeft ruimschoots ervaring met het ombouwen van kunstgrashockeyvelden, -korfbalvelden en -voetbalvelden. Peter Batelaan zal laten zien welke stappen er worden genomen tijdens het renoveren van deze velden.

‘Een kunstgrasveld raakt na acht tot twaalf jaar versleten, waardoor het op een gegeven moment niet meer voldoet aan de sporttechnische normen van de KNVB. Dan is de toplaag van die velden dus aan vervanging toe. De onderbouwconstructie blijft veelal in tact; die moet alleen iets worden aangepast en daarna zal de mat worden gereviseerd in de zomerstop van mei tot augustus. In die periode worden de matten vervangen. Wij schakelen Kiwa ISA Sport in om de velden en de sporttechnische laag onder de mat te keuren, waarna een ombouwadvies voor een nieuwe mat wordt opgesteld.

Henk Slootweg

Arno Harmsen

EURO GRASS

SV7 Maxima

Méér spelen, minder maaien

- + Hoogste score voor bespelings tolerantie
- + Hoogste score voor standvastigheid
- + Voor hoogwaardige sportvelden en stadions

SV7 Maxima is de nummer 1 van Euro Grass met de beste rassen uit de Grasgids.

www.dsv-zaden.nl

Groei door
innovatie

Ernst Bos Advies
cultuurtechniek • sport • golf

- Cultuurtechnisch advies
- Planmatig beheer
- Kwaliteitsbeoordeling
- On site training en begeleiding

www.ernstbosadvies.nl
info@ernstbosadvies.nl
tel. 06 53 89 17 86

De kracht van kennis delen

WIJ HEBBEN EEN PLAN!

Een goed sportveld begint bij de basis: een gezonde bodem! Vos Capelle levert op basis van metingen en analyses alle materialen voor een gezonde groei van gras. Ons advies: Begin met een goed plan. Wij helpen u daar graag bij.

Voor meer informatie over het VOSCA renovatieplan, neem vrijblijvend contact op met onze adviseurs.

Hoofdstraat 35 | Sprang-Capelle | 0416 - 311 326 | www.voscapelle.nl

Natuurlijk goed

De onderzoeken worden natuurlijk al in januari of februari uitgevoerd, voordat de velden eind april, begin mei worden aanbesteed aan aannemers. In die wintermaanden wordt een aantal gaten in het veld gemaakt voor onderzoek. Daarna moeten die weer worden dichtgemaakt, zodat de velden weer in gebruik kunnen worden genomen tot het einde van het seizoen. Tijdens de presentatie laten we middels foto's of een filmpje zien hoe we dit doen en met welke partners we hiervoor in zee gaan.'

Wij zijn ervan overtuigd dat we de Grassmaster-velden met deze machine een lang leven kunnen bezorgen

Emvi-aanbesteding

Na de lezing van Peter Batelaan is het de beurt aan Ad van de Luijtgaarden, adviseur en accountmanager buitensportaccommodaties van de gemeente Zwijndrecht en tevens Fieldmanager of the Year in 2014. Hij zal het hebben over aanbesteding en bestek en laten zien welk proces de gemeente heeft gevolgd bij een emvi-aanbesteding (een economisch meest voordelige inschrijving).

Van de Luijtgaarden: 'Zo'n emvi-aanbesteding wordt door de overheid verplicht gesteld. We mogen niet meer standaard gaan voor de laagste prijs, maar er moet ook worden gekeken naar duurzaamheid en kwaliteit. Afhankelijk van het

werk kun je daar nog meer factoren bij halen, zoals het onkruidvrij houden van de sportvelden zonder toepassing van chemische middelen. Naast het proces van de aanbesteding zijn de werkzaamheden verdeeld in een viertal contracten. Contract 1 betreft de kunstgrassportvelden. Contract 2 is voor de natuurgrasvelden, waarbij ook de Grassmaster-velden horen. Ook is er een medewerker in dienst die bepaalde werkzaamheden uitvoert; dat is contract 3. In contract 4 is vastgelegd dat ik zelf alle inkoop van materiaal doe, zoals zand voor het bezanden van de velden, graszaad of kunstmest. De aannemer maakt alleen maar uren.'

Wat goed is voor het spel, is niet goed voor het veld

Jarno Tiethoff, sporttechnisch adviseur bij Kennis van Sport, is de laatste spreker van deze dag. Hij zal de bezoekers vertellen over duurzaam onderhoud van honkbalvelden. Het adviesbureau Kennis van Sport richt zich eigenlijk op tennis, maar daarover gaat Tiethoff het niet hebben tijdens zijn presentatie.

'De gemeente Den Bosch had problemen met zijn honkbal- en softbalvelden, omdat het water niet meer goed wegliep op het gravel. Gravel wordt ook gebruikt bij de tennissport, dus ik had hier wel een oplossing voor. Over het toepassen van deze oplossing ga ik iets vertellen tijdens deze dag. Je moet niet alleen kijken naar de problemen op het complex, maar ook naar de oorzaken, bijvoorbeeld hoe spelers gebruikmaken van het veld. Bij honkbal maakt een speler het liefst nog een sliding naar zijn honk toe. Dat is natuurlijk goed voor het spel, maar niet voor het veld.

Hoe ga je daarmee om en hoe kun je dat herstellen? Daarover ontbreekt vaak nog de kennis. Wij hebben testen gedaan met een nieuwe machine, de Total Grader, die lasergestuurd kan mengen en profileren. Het voordeel daarvan is dat je fundaties, maar ook toplagen kunt terugbrengen in de juiste mengverhouding. De werking van deze machine wordt getoond op een filmpje tijdens de presentatie. Het interessante aan deze machine is dat het nu mogelijk wordt om renovaties van sportvelden aan te pakken op een heel andere manier, die nog niet eerder is vertoond in Nederland.'

Het belooft weer een mooie dag te worden op 21 mei!

Stuur of twitter dit artikel door!

Scan of ga naar:

www.Fieldmanager.nl/artikel.asp?id=17-5223

Peter Batelaan

Ad van de Luijtgaarden

Ledverlichting klaar voor verovering sportvelden

2016 wordt het jaar van de omslag voor led

Stamford Bridge, het wereldberoemde stadion van Chelsea, is al geswitcht. Ledverlichting staat op het punt de sportstadions te veroveren en die zegetocht is al gestart in de Engelse voetbalcompetitie. Maar ook op recreatief niveau is led helemaal klaar voor de uitrol, zegt marketingmanager Niels Waterschoot namens Philips Lighting. 'Elke zichzelf respecterende club doet er goed aan nu serieus te gaan nadenken over led.'

Auteur: Peter Voskuil

Ledverlichting en sportvelden, het was een zaak van geduld. In de openbare ruimte wordt al niet meer getwijfeld aan de voordelen van led ten opzichte van conventionele verlichting, maar de verovering van de Nederlandse sportvelden liet tot nu toe op zich wachten.

Een op een

'Het product was er nog niet klaar voor', vertelt Niels Waterschoot namens Philips Lighting. 'Philips brengt alleen producten op de markt die honderd procent betrouwbaar en goed zijn. We kunnen ons als merk niet veroorloven imago schade op te lopen. De afgelopen jaren hebben we forse stappen gezet op het gebied van energiezuinigheid en de hoeveelheid licht die dat oplevert per watt.' Philips heeft nu een oplossing die een-op-eenvervanging mogelijk maakt. Philips Lighting is marktleider in ledverlichting. De divisie houdt er grote researchafdelingen op na, die continu werken aan verbetering van de kwaliteit en verbreding van de portfolio van het

bedrijf. De toepassing van ledlicht in de openbare ruimte diende zich technisch als eerste aan. Nu volgen andere applicaties, waaronder dus ook de sport. 'Wij investeren nog altijd fors in dat soort innovaties', aldus Waterschoot.

Digitaal licht heeft naast energiebesparing nog andere voordelen, die Philips de afgelopen jaren verder heeft weten uit te bouwen. Zo kun je ledlicht vrijwel onbeperkt dimmen, waardoor aanzienlijke besparingen behaald kunnen worden. Waterschoot: 'Je moet dan denken aan het uitschakelen van het licht op een tennisbaan die niet bezet is. Of aan een wedstrijdstand en een trainingsstand voor verlichting. Dat betekent overigens nog steeds dat alles prima verlicht is tijdens de trainingen, hoor. Maar je bespaart er wel mee.'

Lichthinder

Daarnaast is het licht ook veel beter aan te sturen, waardoor bijvoorbeeld hinder van licht-

masten voor omwonenden kan worden vermindert. 'Daar hebben we al mooie resultaten mee behaald. In Meerendree hebben we een tennisbaan verlicht en zien we dat effect van minder stoorlicht al. Ik heb daar een heel mooie foto van, waarop je ziet dat meteen naast de tennisbaan de schemer alweer intreedt.'

Nog een ander voordeel van led: als de elektriciteit even uitvalt, hebben conventionele lampen meestal een kwartier nodig om weer op te starten. Bij een ledoplossing heb je direct licht. Daarnaast hoeven er met led geen lampen meer vervangen te worden. Ook wanneer er iets kapot is, hoeven niet direct hele armaturen te worden vervangen. De componenten zijn uitwisselbaar; Philips introduceerde de oplossingen daarvoor het afgelopen jaar. Dat voorkomt dat de klant zaken dubbel moet kopen en zadelt de circulaire economie op met minder restafval.

Alles bij elkaar is ledverlichting volgens Waterschoot op sportvelden veel flexibeler te

managen dan conventionele lampen. Met led zijn er qua lichtmanagement automatisch meer mogelijkheden op een sportcomplex dan 'aan' en 'uit' alleen.

En de ontwikkelingen op dit gebied zitten volgens de Philips-manager nog niet eens aan hun technisch plafond. 'De grootste stappen zijn al wel gezet, natuurlijk, maar er is nog voldoende ruimte voor nieuwe stappen. Onze researchers kijken naar elk aspect van de techniek en beleving van licht.'

Engeland

De voortrekkersrol in de switch naar led bij professionele sport zal onherroepelijk door de Engelse voetbalcompetitie worden gespeeld, denkt Niels Waterschoot. Daar zijn de belangen het grootst en worden astronomische bedragen neergelegd voor de uitzendrechten op televisie. 'Tv-zenders willen betrouwbaar en kwalitatief goed licht, dat altijd op dezelfde manier functioneert. Dat is bijvoorbeeld belangrijk voor super-slow motion. Met de conventionele technieken

heb je meer flikkeringen en dus donkere momenten. Er wordt zo veel betaald voor die rechten, dat er met minder dan een professioneel perfecte kwaliteit en kleurweergave geen genoegen meer wordt genomen.'

Toepassing voor ledlicht in de openbare ruimte dienden zich technisch als eerste aan.

Nu volgen andere applicaties, waaronder dus ook de sport

Verder brengt led ook de mogelijkheid met zich mee om lichtshows te programmeren in stadions. 'Mensen gaan naar een stadion en willen geëntertaind worden. Verlichting kan daarin een belangrijke rol spelen.'

De eerste twee grote voetbalclubs in Engeland zijn inmiddels op led overgestapt. Waterschoot vertelt dat ook de Nederlandse voetbalstadions geïnteresseerd zijn in ledverlichting. Hij verwacht dat de eerste clubs al op korte termijn de transitie van conventioneel naar led zullen maken, de eerste misschien zelfs al in de zomerstop. 'Ik geloof in die voortrekkersrol van de professionele sport. De ervaring leert dat recreatieve sport heel veel leert en uiteindelijk overneemt van topsportomgevingen.'

Goes

In Goes werd vorig jaar een nieuw kunstgrasveld van voetbalvereniging Robur op sportpark Het Schenge als eerste voetbalveld in Europa uitgerust met het Philips-systeem OptiVision LED. De praktijkervaringen daar hebben Philips gesterkt in de opvatting dat zijn systeem helemaal klaar is voor uitrol in heel Europa. 'We hebben inmiddels zo veel stappen gezet qua technologie, dat deze lichtoplossing betrouwbaar genoeg is', vertelt Waterschoot daarover.

Om alle vochtmetingssensoren aan elkaar te kunnen verbinden worden op voldoende diepte kabels in het veld gelegd. Daardoor levert het vervangen van een gras- of hybridemat geen problemen op.

Volgens Waterschoot wordt 2016 echter het jaar van de echte omslag. Niet alleen op professioneel, maar ook op recreatief niveau. 'Ik verwacht dat volgend jaar een groot aantal velden overschakelt op led', zegt hij. Philips is inmiddels met meer partijen dan ooit in gesprek over verlichting op sportvelden.

Ecotax

Dat heeft ook alles te maken met de ecotaxregeling voor sportverenigingen die per 1 januari 2016 op de schop gaat. Om sportclubs nog meer aan te moedigen te investeren in duurzaamheid, verdwijnt voor hen de huidige teruggaveregeling van energiebelasting. Die wordt omgezet in een rechtstreekse subsidie. Dat betekent per saldo dat led financieel nog interessanter wordt ten opzichte van conventionele verlichting.

Hoeveel dat precies kan schelen in geld, verschilt per vereniging. Het hangt af van het aantal branduren en de staat van de huidige installatie. Waterschoot: 'Als een conventionele installatie twee jaar oud is, krijg je een heel andere businesscase dan bij een installatie van twintig jaar oud. Op zo'n oude installatie valt veel meer te besparen, want de conventionele techniek heeft natuurlijk al die jaren ook niet stilgestaan.' Om die reden waakt Waterschoot ervoor om ronkende besparingspercentages te noemen. Na enig aandringen wil hij wel kwijt dat besparingen

tot 60% in sommige gevallen mogelijk zijn. Clubs moeten zich echter niet blindstaren op dat soort percentages, waarschuwt hij: 'Iedere club is anders en moet voor zichzelf de afweging maken. Maar ik denk dat het voor veel clubs heel interessant wordt om over te schakelen.'

De segmentmanager Publiek en Sport durft wel de stelling aan dat led binnen 15 tot 20 jaar alle

conventionele lichtinstallaties zal verdrijven van de Nederlandse sportvelden. 'Uiteindelijk komt het sommetje altijd uit. Led is gewoon goedkoper.' Volgens Waterschoot hoeft een sportcomplex niet meteen in zijn geheel over op led; één veld om te beginnen kan ook.

Om sportclubs nog meer aan te moedigen te investeren in duurzaamheid verdwijnt de huidige teruggaveregeling van energiebelasting voor hen

Drempel

Voor veel sportclubs vormen de hogere aanloopkosten die ledverlichting op sportvelden met zich meebrengt een drempel. Lichtmasten kunnen vaak blijven staan, armaturen worden een-op-een vervangen, maar dan gaat het vaak nog steeds om investeringen van tienduizenden euro's. Dat zijn kosten die naarmate de levensduur vordert vanzelf weer worden terugverdiend, maar wel eerst moeten worden gemaakt.

Sommige clubs hebben dat geld zelf, hier en daar springen gemeenten bij, maar er zijn ook verenigingen die dat geld niet een, twee, drie hebben klaarliggen. Waterschoot: 'Wij willen een partner voor sportverenigingen zijn. Daarvoor

Niels Waterschoot van Philips Lighting

hebben we bij Philips *light as a service*. Omdat besluitvormingstrajecten bij clubs vaak redelijk lang kunnen zijn, doen ze er goed aan nu al over investeringen in 2016 na te denken. Iedere dag dat je wacht met de toepassing van led, stijgt de energierekening.'

Hoewel gemeenten steeds minder te vertellen krijgen, omdat zij steeds minder bijspringen bij de financiering van verlichting op sportparken, zijn gemeenten en verenigingen over het algemeen al bij voorbaat enthousiast over ledverlichting. Waterschoot: 'Het product heeft zich in de openbare ruimte al zo sterk bewezen, dat het imago van de ledlamp heel goed is.'

Gevaar

Daar schuilt volgens hem ook een gevaar in. De partijen raken makkelijker enthousiast over een switch, maar de markt voor sportverlichting is juist volop in beweging. Als je kijkt naar de totale

lichtmarkt, melden zich de laatste tijd veel nieuwe leveranciers, in een poging ook een graantje mee te pikken van deze snelgroeiende bedrijfstak. 'Sommige zijn goed en zullen blijven bestaan, andere zijn opportunistisch. Het is belangrijk dat een vereniging of gemeente zich goed laat informeren en een gedegen besluit neemt.'

Waterschoot heeft nog een advies met betrekking tot de vraag waar men bij eventuele aanschaf op moet letten. Bij conventionele verlichting vervang je om de zoveel jaar een lamp, waardoor het lichtniveau weer bijna als nieuw is. De ledverlichting die wordt geplaatst, moet tot het einde van de levensduur meegaan. 'Maar ondertussen is er natuurlijk altijd sprake van slijtage en veroudering. Klanten moeten daarom niet alleen uitgaan van de situatie op het moment van aanschaf. Het gaat ook om de lichtkwaliteit aan het einde van de levensloop. Hoe constant is die? En wat als er toch een onderdeel defect raakt? Het

is voor klanten belangrijk dat ze dat weten en bewuste keuzes maken.'

Stuur of twitter dit artikel door!

Scan of ga naar:

www.Fieldmanager.nl/artikel.asp?id=17-5214

UV

Extreme

Very High

High

Huidkanker: voorkomen is beter dan genezen

Een veelgemaakte fout is dat mensen denken dat ze niet verbranden tijdens het sporten buiten

Wie in de groene sector werkt, doet dat veelal in de buitenlucht. Heerlijk! Vooral in de zonnige maanden die hopelijk voor ons liggen. Er ligt echter een gevaar op de loer: huidkanker. Maar hoe groot zijn de risico's dan en wat kun je doen om ze te verkleinen?

Auteur: Dr. M.J.P. Gerritsen, dermatoloog, Radboudumc

Iedereen begeeft zich wel eens in de zon zonder zich vooraf te hebben ingesmeerd met een zonnebrandmiddel. Meestal blijft dat zonder directe gevolgen. Goed, de huid kan wat branderig aanvoelen, maar de volgende dag is dat vervelende gevoel meestal wel verdwenen. Toch is het verstandig je tijdig en voldoende in te smeren met zonnebrandcrème. Daarmee kun je huidschade en zelfs huidkanker voorkomen. Hoe dat werkt? Daarvoor is het nodig uit te leggen hoe de zon schade in de huid veroorzaakt.

Huidkanker is de meest voorkomende kankersoort in Nederland en het aantal mensen met huidkanker blijft maar toenemen, in een steeds hoger tempo. Vroeger was huidkanker echt iets voor oude mensen en voor mannen die altijd in

de buitenlucht werkten. Maar nu zien huidartsen steeds jongere patiënten. We hebben meer (vrije) tijd om naar buiten te gaan, gaan vaker op zonzakantie en maken meer gebruik van de zonnebank. Liefst 50% van de Nederlandse vrouwen ligt regelmatig op de zonnebank. De zon, maar ook de zonnebank, geeft ons niet alleen warmte, maar ook onzichtbare, schadelijke uv-straling. Die veroorzaakt schade aan de huid, die weer leidt tot veroudering van ons vel. We krijgen rimpels, maar ook de kans op huidkanker neemt toe. Huidkanker komt vooral voor bij mensen met een blanke huid en het vaakst bij mensen die gemakkelijk verbranden in de zon en nauwelijks bruin worden, zoals mensen met rood haar en sproeten. Mensen die geneesmiddelen gebruiken die de afweer onderdrukken, lopen een extra

verhoogd risico.

Huidcellen die eenmaal zonneshade hebben opgelopen, die dus te veel uv-straling hebben gehad, ontwikkelen zich makkelijk tot een huidkankerplekje. Tegenwoordig hebben mensen met huidkanker vaker dan vroeger meer plekjes. Ook keert de kanker vaak terug. Dat betekent dat je, eenmaal behandeld voor huidkanker, continu onder controle moet blijven. Huidkanker zal dus voor steeds meer mensen een chronische ziekte worden. Het aantal mensen met huidkanker is op dit moment net zo groot als het aantal mensen met alle andere soorten kanker bij elkaar. Het zal duidelijk zijn dat mensen die veel in de buitenlucht werken een extra groot risico hebben op het krijgen van huidkanker. Voor hen is het dus extra belangrijk zonnebrandcrème te gebruiken.

Die voorkomt immers voor een groot deel dat de schadelijke uv-straling de huid kan binnendringen.

Een veelgemaakte fout is dat mensen denken dat ze niet verbranden tijdens het sporten buiten

Er zijn verschillende soorten huidkanker, met verschillende verschijningsvormen, en die verschillende soorten kennen weer diverse subtypes. Het eerste grote onderscheid dat wordt gemaakt, is tussen de melanoma- en de niet-melanoma-vormen van huidkanker. De niet-melanoma-vormen komen het meest voor (90%) en zijn onder te verdelen in het basaalcelcarcinoom en het plaveiselcelcarcinoom, en de daarbij behorende voorstadia, zoals actinische keratosen.

Het basaalcelcarcinoom is goed behandelbaar en ook het plaveiselcelcarcinoom valt redelijk onder controle te houden. Het is natuurlijk wel vervelend als je vaker geopereerd moet worden voor huidkanker, zeker als het je gezicht aantast. Een melanoom is gevaarlijker. Hoewel die vorm van huidkanker het minst voorkomt, overlijden daar in Nederland jaarlijks ruim achthonderd mensen aan.

Zonneschade met actinische keratosen op een kalend hoofd.

Ook al denken we vaak: o, dat overkomt mij niet, het is toch belangrijk om altijd alert te zijn. Misschien denk je dat de zon geen kwaad kan wanneer je nooit zonnebaadt. Dat je tijdens het sporten buiten of tijdens het tuinieren niet zult verbranden. Maar het is natuurlijk dezelfde zon.... Het risico blijft even groot. De delen van je lichaam die aan de zon worden blootgesteld, lopen een even groot risico.

De belangrijkste tip om huidkanker te voorkomen, is om blootstelling aan zonlicht te beperken. Voorkom verbranding! Verbranding is een signaal dat de huid veel meer uv-straling heeft gekregen dan zij kan verdragen. De gevaarlijkste periode om in de zon te verblijven is tussen 11 uur 's morgens en 3 uur 's middags, wanneer de zonkracht op zijn sterkst is. Mocht je toch de hele dag buiten aan het werk zijn, neem dan regelmatig een pauze. Gebruik bijvoorbeeld je lunch binnen of in de schaduw. Dit soort pauzes geven de huid even rust.

We moeten natuurlijk wel kunnen genieten van de buitenlucht en de zon, ook in de vrije tijd. Bovendien stimuleert de zon de aanmaak van vitamine D, die we nodig hebben voor de vorming van sterke botten en voor een goede weerstand. Maar zorg dan dus voor adequate zonbescherming met zonnebrandcrèmes of draag goed dekkende kleding. Wetenschappelijk is aangetoond dat crèmes met een goede bescher-

Een melanoom is vaak een asymmetrische moedervlek-achtige plek, is onregelmatig begrensd, laat vaak meerdere kleuren zien en is meestal groter dan 6 mm.

mingsfactor (30 of hoger) de kans op huidkanker veel kleiner maken en de aanmaak van vitamine D niet belemmeren. Dat wil dus niet zeggen dat je onbeperkt kunt zonnebaden zolang je je maar insmeert. Dan verkleint je het effect van de crèmes weer.

En ben je kaal? Draag dan altijd een hoed of een pet. De huid op de schedel is dun en verbrandt gemakkelijk.

Extra schade ontstaat door het gebruik van de zonnebank. Die is trouwens niet veiliger dan zonlicht en geeft geen bescherming tegen verbranden als je daarna gaat zonnebaden, al wordt dat vaak wel beweerd. Zonnebankgebruik wordt door huidartsen dan ook streng afgeraden.

Waar kun je op letten?

Het is verstandig jezelf of je partner regelmatig van top tot teen op plekken te controleren. Let dan vooral op plekken die je niet goed thuis kunt brengen. Als die gaan groeien of er anders uitzien dan andere plekken die je hebt, dan moet je alert zijn. Wondjes die niet willen genezen, kunnen ook huidkanker zijn. Huidkanker kan in principe overal op de huid voorkomen, zelfs onder de nagels, maar ontstaat vooral op de huid die aan zonlicht worden blootgesteld. Bij moedervlekken is het goed om te letten op veranderingen in grootte, vorm, kleur, jeuk of pijn, korstjes, bloeden of wanneer een moedervlek er ontstoken uitziet. Zeker als een moedervlek vele kleuren heeft, is deze verdacht.

Aangeraden wordt om bij het beoordelen van moedervlekken gebruiken te maken van de ABCD-regel:

Asymmetrie: ongelijkmatige toename in grootte en/of dikte van de moedervlek.

Border: de rand wordt op een of meer plekken onregelmatig.

Colour: de kleur van de moedervlek wordt heel donker, of toont allerlei kleuren door elkaar.

Diameter: de moedervlek is groter dan 6 mm in doorsnede.

Ga naar je huisarts als je een van deze kenmerken ontdekt. Het is misschien nogal wat om al je moedervlekken in de gaten te houden, maar zo wordt huidkanker op tijd ontdekt en is een goede behandeling bijna altijd mogelijk.

PRODUCTIVITEIT

heruitgevonden

Hoge productiviteit
Bewezen techniek
Innovatief
Toegevoegde waarde

Groundsmaster® 360

TORO

Count on it.

GROEN **TECHNIEK**

Jean Heybroek

www.jeanheybroek.com

www.toro.com

onkruidbestrijding
MET 100%
HEET WATER

Beste prijs-kwaliteit
verhouding

Milieuvriendelijk
en duurzaam

Geschikt voor
alle verhardingen

WAVE WEED CONTROL

+31 (0)318-469 799 | info@waveonkruidbestrijding.nl | www.waveonkruidbestrijding.nl

Een plaveiselcelcarcinoom ziet er vaak uit als een huidkleurig of lichtrood bultje, vaak met een ruw aanvoelend oppervlak. Het kan overal op het lichaam voorkomen. Er bestaat echter een voorkeur voor de schedelhuid, de oren, het gezicht, de lippen, de onderarmen, de handruggen en de benen.

Een basaalcelcarcinoom kan er soms uitzien als een eczeemplekje dat niet wil genezen en langzaam groeit. Soms is het een glanzend rozig of rood bultje dat maar blijft groeien en asymmetrisch wordt. Basaalcelcarcinomen kunnen op het hele lichaam voorkomen, maar eigenlijk nooit op de handen.

De belangrijkste tip om huidkanker te voorkomen, is om blootstelling aan zonlicht te beperken

En dan nog iets om in je oren te knopen: alle uv-schade aan de huid wordt bij elkaar opgeteld en door de huid onthouden. Bij roken worden je longen weer schoner als je een aantal jaren niet gerookt hebt, maar bij de huid is dat helaas niet

zo. Voorkomen is beter dan genezen.

Het onderwerp huidkanker wordt in de vakpers regelmatig besproken. Dit heeft geresulteerd in een zeer interessante discussie onder werkgevers die zich verantwoordelijk voelen voor hun werknemers en hen daarom voorzien van zonnebrandmiddelen. Ook andere maatregelen worden getroffen, zoals verstrekking van petten met brede randen en voldoende drinkwater. Maar, zo zeggen de werkgevers, het blijven verschaffen van al deze middelen is een kostbare

aangelegenheid. Het is uiteindelijk ook de eigen verantwoordelijkheid om een zonnebrandmiddel daadwerkelijk te gebruiken en speciale petten te dragen. Werknemers kunnen hiertoe moeilijk worden gedwongen.

Het blijft ook de taak van de werkgever om personeel dat vaak lange tijd buiten aan het werk is, te beschermen. Hoewel mensen met een lichte huid het meest kwetsbaar zijn, moet aan iedereen worden gedacht. Het is belangrijk dat tijdens cursussen en trainingen met betrekking tot gezondheid en veiligheid aandacht wordt besteed aan het veilig werken in de zon. Werknemers moeten goed op de hoogte worden gesteld van de gevaren en dienen te worden geïnformeerd over welke simpele maatregelen de risico's op huidkanker kunnen verkleinen.

Belangrijk is echter ook om werknemers toe te staan geregeld pauzes te nemen om zich even uit de zon te kunnen terugtrekken. Zorg ervoor dat ze binnen kunnen lunchen of bied hun een plek aan in de schaduw. Ook moet er voldoende vers water voorhanden zijn om uitdroging te voorkomen.

Met deze maatregelen houd je je werknemers gezond en verklein je de kans op huidkanker.

Dr. M.J.P. (Rianne) Gerritsen is als dermatoloog werkzaam in het Radboudumc. Haar aandachtsgebieden zijn Huidkanker en Onderwijs. Daarnaast is zij voorzitter van de Keten Huidtumoren in het Radboudumc en doet zij onderzoek op het gebied van behandeling van huidkanker en nieuwe diagnostische technieken.

Stuur of twitter dit artikel door!

Scan of ga naar:

www.Fieldmanager.nl/artikel.asp?id=17-5215

Ecologisch waterbeheer nieuwe hockeyvelden Goes

Watergebruik van waterveld is meer dan gehalveerd door innovaties uit de wegenbouw

Bij de aanbesteding van de hockeyvelden, het rugbyveld en een nabijgelegen parkzone op sportcomplex Het Schenge in Goes, had de gemeente Goes een scherp oog voor de 'E' in de EMVI-aanbesteding. Niet alleen de aanleg, maar zeker ook de running costs van de nieuwe sportvelden moesten economisch verantwoord worden. Dit heeft alles te maken met de aanwezigheid van een hoogwaardig waterveld op het hockeycomplex; een dergelijk veld doet een flinke aanslag op het waterverbruik. In het bestek werd een besparing van 50 procent beoogd. Traas en Ovaa Sport scherpte dat criterium aan tot 75 procent en kreeg het werk gegund.

Auteur: Arnold van Schepen

De velden zijn inmiddels een jaar in gebruik en het blijkt dat de specialist uit het naburige Heinkenszand die belofte ruimschoots waarmaakt, dankzij zijn kennis uit de infrastructuur. Bij een locatiebezoek is er verrassend weinig zichtbaar van al het vernuft, want alles is ondergronds aangelegd. Fieldmanager sprak met Joost Schuijs en Jacques Walhout van Traas en Ovaa Sport om de onderliggende techniek en de bijzondere oplossingen in ogenschouw te nemen.

Het waterveld als grootverbruiker

Op het moment van schrijven kampt Californië met de ergste droogte sinds jaren. De Amerikaanse overheid heeft kortgeleden een decreet uitgevaardigd met de verplichting tot een waterbesparing van 25 procent; een maatregel die een stevige impact heeft in het sportminnende land. Het is de doodsteek voor menig sportveld. In Nederland is deze problematiek slechts bij uitzondering aan de orde, maar desal-

niettemin wordt de vanzelfsprekendheid dat er in ruime mate leidingwater voorhanden is niet altijd op waarde geschat. Hockeyvelden – watervelden in het bijzonder – vergen een stevige slok water om een goede speelbaarheid te garanderen. Op warme dagen met veel verdamping bedraagt het watergebruik twaalf kuub per wedstrijd: zes kubieke meter voor aanvang, en nog eens zes kubieke meter tijdens de pauze. 'Op een normale wedstrijddag heb je, afhankelijk van het beregeningsregime, een watergebruik van 36 tot 72 kuub', zegt Joost Schuijs, directeur van Traas en Ovaa.

Op het sportcomplex werden een rugbyveld, drie hockeyvelden (twee zandvelden en een waterveld) en een parkzone aangelegd door Traas en Ovaa Sport. Ook werd er een nieuw clubgebouw voor de Goese Mixed Hockey Club en rugbyclub Tovaal gerealiseerd. De neerslag die op dat totale oppervlak valt, inclusief de wateropvang van het

platte dak van het clubgebouw, biedt normaal gesproken voldoende mogelijkheden om in de waterbehoefte van het waterveld te voorzien. De kunst is echter om de waterstroom in goede banen te leiden, het water te bufferen en te zuiveren. Een extra uitdaging werd gevormd door de omvang van de waterbuffer, vooral omdat Traas en Ovaa Sport de waterbesparing op eigen initiatief had opgeschroefd tot 75 procent. Projectleider Jacques Walhout becijferde dat hiervoor een buffer van 150 kuub nodig was. Een bassin van 10 bij 10 meter en anderhalve meter hoog is niet bepaald een lust voor het oog, en daarom bedacht Walhout een onorthodoxe oplossing: een ondergrondse wateropslag. Hiermee sloeg Traas en Ovaa twee vliegen in één klap.

Zelfreinigende ondergrondse opslag

Ondergrondse opslag betekent namelijk dat de watervoorraad afgeschermd is van licht en

lucht. 'In een donkere en koude omgeving zijn belangrijke randvoorwaarden voor algengroei afwezig', zegt Walhout. Bovendien biedt een ondergronds bassin mogelijkheden tot een voldoende ruim gedimensioneerde opslag. Om een solide ondergrondse buffer te realiseren, kwam de kennis en kunde uit de wegenbouw goed van pas. Daarbij is een bijzondere rol weggelegd voor de know-how die het bedrijf heeft opgedaan met de zelfreinigende wegberm. Traas en Ovaa Infra is namelijk samenwerkingspartner in het project 'Zelfreinigende wegberm', dat in 2012 de Milieuprijs won. Deze berm wordt toegepast in

kwetsbare omgevingen, zoals natuurgebieden en waterwingebieden. Het regenwater dat van de weg spoelt, voert verontreinigingen zoals zware metalen, minerale oliën en zouten mee.

Normaal gesproken verdwijnt dit via de bermkanalen in de bodem, wat in kwetsbare gebieden uit den boze is. De reinigende kracht wordt gevormd door Rona Biogrit RB van samenwerkingspartner Aqua Aurora en Altena Inframaterialen. Dit is een mineraal substraat dat alle verontreinigingen uit het hemelwater aan zich bindt. In de zelfreinigende berm wordt dit substraat als fundering

toegepast. Het cunet wordt afgedekt met een Permafilter dat oliebindende en -afbrekende eigenschappen heeft. Op dit folie wordt een fundering van tien centimeter Biogrit RB aangebracht. Uit onderzoek van ingenieursbureau Tauw blijkt dat de reinigende werking zeker 40 jaar duurt. Een zware vervuiling zoals op wegen is op sportvelden niet te verwachten, maar het hemelwater dat via de drainage en het dak van het clubgebouw wordt opgevangen, is niet direct geschikt om als beregeningswater te gebruiken. Gronddeeltjes die via de drainage uitspoelen, leiden tot vervuiling van filters en slijtage van het pompsysteem, en meststoffen van het grasveld (rugby) zullen vroeg of laat tot algengroei leiden. En al is het drainagewater biologisch en mechanisch gefilterd, onder invloed van licht en lucht zal er binnen de kortste keren opnieuw leven bloeien in het water.

De gemeente wilde een waterbesparing van 50 procent; Traas en Ovaa schroefde dit op tot 75 procent

Grote opslagcapaciteit en hoog draagvermogen

Het ondergrondse bassin is anderhalve meter diep uitgegraven en voorzien van een gelaste LDPE-folie, waarin de uitsparingen voor de aan- en afvoerbuizen zijn aangebracht. Het bassin is opgevuld met gewassen en geïtaliseerde schelpen, waarmee een solide constructie voor de omliggende en bovenliggende lagen gecreëerd werd. Aan de ontvangtzijde van het bassin komen de drainage- en hemelwaterleidingen samen. De drainageleidingen van het rugbyveld en de hockeyvelden en de hemelwaterafvoer van het clubgebouw lopen via afschot naar de ingang van het bassin. Het inkomende water komt hier terecht in een compartiment, dat gevuld is met het substraat dat voor de zelfreinigende berm gebruikt wordt. Dit compartiment is middels een geovlies verticaal gescheiden van de schelpenbuffer. Deze staan als communicerende vaten met elkaar in verbinding. De vraag rijst of Traas en Ovaa hetzelfde substraat heeft gebruikt als voor de zelfreinigende berm, aangezien het drainage- en hemelwater op de sportvelden minder sterk vervuurd is dan het wegwater. 'We kunnen de receptuur inderdaad aanpassen aan

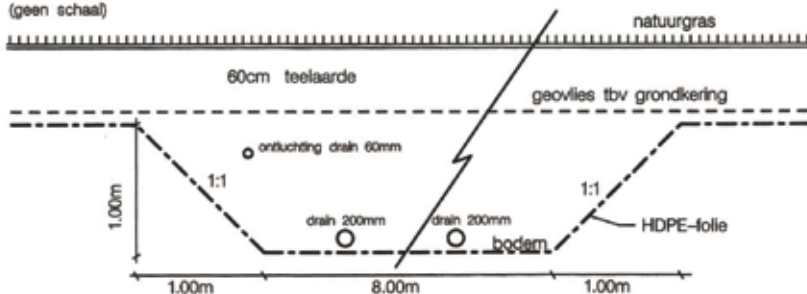
In de groenstrook achter het rugbyveld is het ondergrondse bassin ingegraven.

Onder het grasveld naast het clubgebouw zijn de filter- en pompinstallatie ondergebracht.

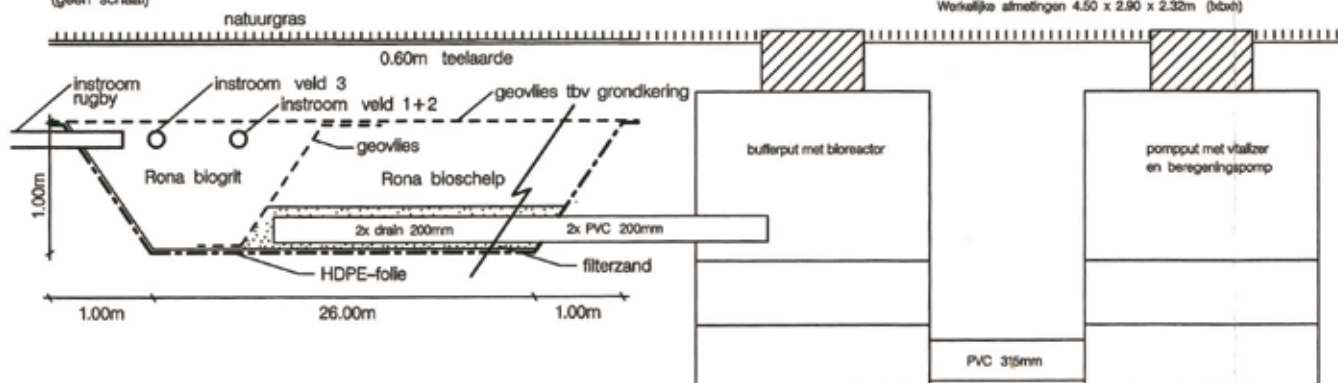
Dwarsdoorsnede waterbassin

(geen schaal)

Langsdoorsnede waterbassin (incl. putten)

(geen schaal)

de doelgroep, maar veiligheidshalve hebben we hetzelfde mengsel genomen als van de zelfreinigende berm', zegt Walhout. 'Vooral ook omdat de werking en het effect van dit substraat inmiddels ruimschoots bewezen is.'

In de ondergrondse waterbuffer zijn belangrijke randvoorwaarden voor algengroei afwezig; het is er koel en donker

De afwerkingslaag bestaat uit een aardedek van 70 centimeter, dat door een zwaar geotextiel gescheiden is van de onderliggende lagen. Ook bij een verzadigde deklaag zijn het textiel en de bufferlaag voldoende draagkrachtig. 'Je kunt de bovengrond gewoon als parkeerplaatsen voor auto's gebruiken', stelt directeur Schuijs. De parkzone van sportcomplex Het Schenge is weliswaar niet voor auto's toegankelijk, maar de maaiers en tractoren kunnen normaal over het bassin

heen rijden. Schuijs ziet legio mogelijkheden voor dergelijke bassins als watervoorziening: 'In principe kun je elk verhard oppervlak funderen op een dergelijk waterbassin. Aan de rand van een parkeerplaats, bijvoorbeeld, kun je de afvoer van hemelwater benutten als toevoer voor het bassin.' Het is dan wel zaak om de waterbuffer te

beveiligen tegen chemicaliën, bijvoorbeeld door de schelpenlaag af te dekken met het substraat waaraan de zelfreinigende berm zijn werking ontleent.

Joost Schuijs toont de bedieningskast van de pompinstallatie.

Waterbesparing is afhankelijk van ondergrond en verdamping

Onderin het bassin zijn de drains aangebracht die het water naar het biofilter leiden. Dit is een betonnen bak die onder het grasveld naast het clubgebouw aangebracht is. Het biofilter bestaat uit een leidingwerk met een groot wandoppervlak, waarin alle voedingsbodem voor algen opgevangen wordt. Vanuit het biofilter loopt het water naar de pompput; vanuit deze pomp wordt het water nog door een vitalizer gevoerd voordat het via de beregeningsinstallatie op het veld gespoten wordt.

‘Het sproeiwater is van drinkwaterkwaliteit’, zegt Walhout. Het enige zichtbare deel van de gehele installatie is de bedieningskast van de pompinstallatie. Op de kast wordt met drie lampen de vulgraad van het ondergrondse bassin aangegeven. Als het bassin maximaal gevuld is, loopt het overschot via een overloop in de naastgelegen sloot.

‘In principe kun je elk verhard oppervlak funderen op een dergelijk waterbassin’

Uiteraard hangt het waterverbruik ook samen met de opbouw van het veld. Water dat door verdamping verdwijnt, zal aangevuld moeten worden. Anderzijds wordt een deel van het beregeningswater via de drains weer naar de waterbuffer gevoerd. De vraag aan Walhout is dan ook hoeveel water in de kringloop blijft. ‘Het veld is opgebouwd met een open bodem, dus gewoon traditioneel. Als je fundering aardvochtig is, dan zal van het water dat je erop spuit zo’n 70 tot 100 procent via de drainage teruggevoerd worden naar het bassin, afhankelijk van de weersomstandigheden. We hebben ook proeven gedaan in een heel droge periode, waarbij we tijdens de

wedstrijden zes keer zes kuub water moesten sproeien. Toen begon de drainage pas na de laatste sproeibeurt een beetje te druppelen.’

Geslaagd pilotjaar

De drie velden van de Goese Mixed Hockey Club zijn inmiddels een jaar naar volle tevredenheid in gebruik. Traas en Ova heeft het afgelopen jaar als pilotjaar benut om de werking van het systeem goed te kunnen monitoren. De waterbuffer en de zuivering functioneren naar verwachting, en Traas en Ova gaat binnenkort de markt op om dit vernieuwende systeem voor ecologisch waterbeheer aan de man te brengen. Walhout is zich er terdege van bewust dat de effectiviteit van het systeem samenhangt met de locatie (ondergrond, gemiddelde neerslag) en de weersomstandigheden, factoren die slechts ten dele beheersbaar zijn. Een belangrijk speerpunt daarbij is het voorkomen van algengroei, zowel in de waterbuffer als op het veld. In natte weersomstandigheden kan algengroei op het veld ontstaan in de perioden dat het veld niet bespeeld wordt. In Goes is dat geen issue gebleken, maar zekerheidshalve is in het onderhoudsplan, dat eveneens door Traas en Ova wordt uitgevoerd, een voorziening opgenomen om in dat geval het veld twee keer per jaar met Biomix ATM Vitaal te behandelen. Dit is een non-toxisch middel dat werkt met enzymen. Een behandeling met dit middel verwijdert alle algaanslag, zonder echter de werking van het substraat en het biofilter aan te tasten of de bespeelbaarheid van het veld in het gedrang te brengen.

V.l.n.r.: projectleider Jacques Walhout, uitvoerder Sport Maarten Goeree, directeur Joost Schuijsa.

Stuur of twitter dit artikel door!

Scan of ga naar:

www.Fieldmanager.nl/artikel.asp?id=17-5216

HIGH-TECH MACHINES VOOR GROENONDERHOUD

✓ Maai-laadwagens

✓ Veegmachines

✓ Verticuteermachines

SCHOUTEN

Uddel

+31 (0)577 40 80 80

www.schouten.ws

Rugby op kunstgras in Nederland slecht geregeld

Het aantal rugbyclubs dat van kunstgras gebruikmaakt, zal blijven groeien

Rugby heeft het imago van een pure sport, rauwer en eerlijker dan voetbal. Je zou er toch niet aan moeten denken dat dit beeld verstoord wordt door 'plastic gras', schone shirts en door het veld gepoetste schoenen? Toch is er een kentering gaande in de doorgaans traditionele rugbywereld. Kunstgras krijgt steeds meer ruimte, maar de praktische invulling daarvan laat nog wel wat te wensen over.

Auteur: Joris Kroezen

De voorbereidingen voor het wereldkampioenschap rugby 2015 draaien inmiddels op volle toeren. Het op twee na grootste sportevenement van de wereld wordt gehouden op verschillende locaties in het Verenigd Koninkrijk, van London tot Cardiff en van Dublin tot Manchester. Inmiddels zijn er al ruim vijf miljoen tickets verkocht en kijken er heel wat bedrijven en sectoren reikhalzend uit naar wat WK rugby 2015 hen te bieden heeft. En dat is nogal wat. Met het verwachte aantal toeristen dat massaal naar het Verenigd Koninkrijk afreist, is de schatting dat er vele honderden miljoenen extra in de Britse economie terechtkomen.

Een bedrijfstak die zeker profiteert en zal gaan profiteren, is die van de producenten en installateurs van kunstgras. Dat leest u goed: kunstgras! De doorgaans zeer traditionele balsport *the hooligan's game, played by gentlemen*, gaat, als het nodig is, van echt gras en modder over op kunstgras. Naast rugbyvelden, trainingsvelden en horecagelegenheden die kunstgras gaan gebruiken om een rugbysfeer te creëren – en dat zijn er

heel veel – is ook het bijna heilige rugbystadion in Cardiff, het Millennium Stadium, overgestapt op een artificiële grasmat.

IRB

Wat de FIFA is voor voetbal, is de International Rugby Board (IRB), oftewel World Rugby, voor rugby. De IRB werd opgericht in 1886 en is organisator van verschillende competities, waaronder het World Championship. Om de aanleg van kunstgras te stimuleren, heeft de IRB *Regulation 22* in het leven geroepen. Dit is een reguleringskader, dat: *'met betrekking tot kunstmatige verhardingen voor rugby bindend is voor elke rugbybond en rugbyvereniging. Het programma is gericht op de wereldwijde samenwerking en beoogt te zorgen voor stimulering, regulering, standaardisering, ontwikkeling, uitvoering en onderhoud van kunstgras'*. Hiertoe heeft de IRB zogenaamde *Preferred Turf Producers* aangewezen en testinstituten geaccrediteerd. Deze instituten en bedrijven voldoen aan de door de FIFA/IRB opgestelde criteria en moeten jaarlijks slagen voor een test.

James Fitzgerald is woordvoerder technische zaken bij Word Rugby (IRB). Over de overstap naar kunstgras en de mogelijke verschraving van de rauwe rugbyromantiek van modder en graslucht zegt hij het volgende: 'De IRB bevordert het gebruik van kunstgras in de rugby union als een alternatief voor een natuurlijke grasmat op plaatsen waar de instandhouding van de natuurlijke grasmat niet haalbaar is. Daar zijn namelijk tal voor redenen voor. Denk bijvoorbeeld aan de extra speeluren die een kunstgrasveld kan hebben. Meer uren betekent meer en langere blootstelling aan shirtreclame en dus meer inkomsten voor de club. Met dit extra geld kan een club investeren in beter trainingsmateriaal en meer getalenteerde spelers en trainers aan zich binden, waardoor het gehele niveau van de club omhooggaat. Ook biedt kunstgras een oplossing voor ruimtegebrek. Verschillende sporten kunnen beoefend worden op slechts één veld: *multi-use fields*. Hierdoor kunnen de kosten verdeeld worden, zodat relatief kleine clubs en verenigingen ook kunnen overleven. Verder kun je denken aan kunstgrasvelden op plaatsen waar het vanwege

het klimaat überhaupt niet mogelijk is om echt gras te laten groeien. Overmatig veel zon, of juist helemaal geen zon en enorm veel regen. Een kunstgrassysteem vergroot de vrijheid en de mogelijkheden om rugby te spelen. En kunstgras zorgt ook nog eens voor een enorme watersparing – belangrijk met het oog op de huidige milieuproblematiek en de bijbehorende nadruk op duurzaamheid. Er hoeft immers niet meer gesproeid te worden op plaatsen waar het moeilijk sproeien is of waar water schaars en duur is.'

Om het gebruik van artificieel gras zo goed mogelijk te implementeren, heeft de IRB een stevig programma op touw gezet. Fitzgerald: 'We werken nauw samen met zogenaamde *Preferred Suppliers* en geaccrediteerde testinstituten. Dit zijn bedrijven en instellingen die samen zorgen voor een zogenaamde turnkey aanpak: van ontwerp en opbouw tot een nauwgezette *follow-up* inclusief de bijbehorende training. Door de samenwerking die ze met ons zijn aangegaan, zijn ze contractueel gebonden aan een zeer hoog kwaliteits- en veiligheidsniveau. Jaarlijks auditeren we personeel en materiaal om te kijken of ze nog voldoen aan de door ons gestelde normen, om zo de kwaliteit, de veiligheid en het kennisniveau te waarborgen.'

De IRB en de FIFA werken sinds 2009 samen op het gebied van kunstgrassystemen, gaat Fitzgerald verder. 'De testprocedures komen in grote lijnen overeen, maar toch zijn er enkele verschillen. Een veld dat goedgekeurd is voor rugby, zal apart worden getest voor voetbal en andere sporten. Dit zogenaamde *one turf concept* is voortgekomen uit de IRB en gebeurt in samenwerking met andere sportbonden. Het idee erachter is simpel: meer clubs, verenigingen en sporten op een veld betekent meer leden, waardoor er op meerdere niveaus gesport kan worden en er een grotere sportparticipatie is in de gemeenschap, met de positieve gevolgen van dien.'

Bij de vraag of er ook tegengeluiden uit de rugbywereld kwamen, schiet Fitzgerald in de lach. 'Natuurlijk! Rugbyers met hun graslucht- en moderverslaving zijn behoudend. Begrijpelijk, overigens. De gedachte dat er aan de nostalgie en de romantiek van het spel gerommeld wordt, doet veel mensen huiveren. Vaak is dit een gebrek aan ervaring en een verkeerde beeldvorming. Natuurlijk wordt niet de gehele sport afgebroken en neergezet op een stuk kunstgras; het is een alternatief. Clubs kiezen er bijvoorbeeld voor om te trainen op kunstgras, maar spelen hun wedstrijden op echt gras. Verder kunnen clubs meer

leden werven omdat ze vaker kunnen trainen en spelen. Er kunnen jeugdprogramma's en extra toernooien worden opgezet. Dit alles komt sportclubs en dus de rugbysport in het algemeen ten goede.'

'De vraag waarom er in Nederland toch velden liggen die niet voldoen aan de normen, is een heel goede. Dat hebben wij onszelf ook al eens afgevraagd'

Over de toekomst van kunstgras in de rugbysport is Fitzgerald duidelijk: 'Het aantal clubs dat van kunstgras gebruikmaakt, zal blijven groeien. Verder zullen er meer sporten gaan samenwerken en komt er meer aandacht voor veiligheid.'

Veiligheid

En juist op het gebied van veiligheid zit met name in Nederland een addertje onder het gras. Mark Warner is voorzitter van Rugby Club The Dukes in Den Bosch. De club had een zeer

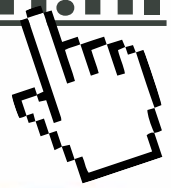

Mark Warner, The Dukes, Den Bosch.

Henk Mink

webshop.smitsveldhoven.nl

SELECTEER EEN CATEGORIE

Artikel zoeken

ZOEK

0 ARTIKELEN

Bekijk winkelmand

UW ACCOUNT

Inloggen / Registreren

0 FAVORIETEN

Bekijk favorieten

RAIN BIRD

Rain Bird 8005-SS: Pop-Up sproeier BSP

ARTIKELNR: 6108005-SS

De Rain Bird 8005-SS stainless steel covered riser stem, is een pop-up sproeier met een RVS huls die gemaakt is...

[Lees meer](#)

- Bestand tegen vandalisme
- Seal-A-Matic Systeem
- RVS Huls

AANTAL

1

Voeg toe aan winkelmand

[Aan favorieten toevoegen](#)
[Bijbehorende Mondstukken](#)

- ✓ Professioneel advies
- ✓ 21 dagen bedenktijd
- ✓ Eenvoudig betalen
- ✓ Vaste klanten voordeel

slechte grasmatten, een groot aantal leden en een unieke locatie. 'Omdat we in Den Bosch op een historische locatie zitten, waar geen mogelijkheid voor een tweede veld is en maar liefst dertien teams trainen, hebben we voor kunstgras gekozen. Daar hebben we nog geen moment spijt van gehad. De opzet en aanleg ervan is heel eenvoudig gegaan. Daarom verbaas ik me erover dat andere clubs en veldeigenaren het niet voor elkaar krijgen om het volgens de regels te doen. We leven in een land waar de kennis voorhanden is en er in principe voldoende financiële middelen zijn. Het wiel hoeft niet meer uitgevonden te worden.'

'We zijn met de benodigde informatie van de IRB (Regulation 22) naar de gemeente gegaan. Die heeft vervolgens een openbare aanbesteding uitgeschreven. Het is namelijk een gemeentelijk veld en wij huren het als vereniging van de gemeente. De IRB heeft specificaties waaraan een veld moet voldoen; daar hebben alle partijen zich keurig aan gehouden. Vervolgens heeft een onafhankelijk testinstituut het veld gekeurd en rapport uitgebracht aan de IRB. Een kind kan de was doen.'

'Kritische geluiden waren er in het begin wel. Dat is ook logisch, als je begint met iets waarvan niemand precies weet wat het is.' Volgens Warner zouden de velden in Maastricht en Nijmegen namelijk niet voldoen aan de gestelde IRB-normen. 'Als wij een dergelijk veld zouden krijgen, dan zouden we dat niet willen; dat wisten onze jongens. Het heeft te maken met veiligheid. of beter gezegd onvoldoende oog voor veiligheid. Neem bijvoorbeeld de uitloop. Deze moet volgens de normen vijf meter zijn, omdat rugby ook buiten de lijnen verder kan gaan. In Nijmegen is dat niet zo; daar staat op ongeveer drie meter een groot ijzeren hek. Het is een kwestie van tijd dat dit een keer misgaat. En dat is niet zomaar mijn mening; iedereen kan dit teruglezen in Regulation 22 en de proef op de som nemen. Ga maar kijken. Het is heel simpel, maar onwetendheid bij instanties maakt het complex.'

Beaamd

Henk Mink van geaccrediteerd testinstituut Kiwa ISA Sport beaamt de kritiek van Warner: 'De vraag waarom er in Nederland toch velden liggen die niet voldoen aan de normen, is een heel goede. Dat hebben wij onszelf ook al eens afgevraagd. De bond legt het namelijk op. Ik kan alleen voor onszelf spreken, maar als wij keuren, brengen wij rapport uit aan de IRB. Die

geeft goedkeuring en dan is de cirkel rond. Het kan zijn dat een aannemer of veldeigenaar geen melding maakt, omdat hij bij voorbaat weet dat het veld wordt afgekeurd. Daar heeft hij natuurlijk geen zin in. Het gevolg is wel dat het speelcomfort en – belangrijker – de veiligheid in het geding komen. Je kunt stellen dat er tussen de formele eisen en de praktijk nog een flink hiaat zit. Het is te hopen dat de spelers er niet de dupe van worden.'

Harry van Duijnhoven was namens ingenieursbureau Kragten betrokken bij het veld van Obelisk in Nijmegen. Hij is het niet eens met de manier waarop zijn veld in de publiciteit komt. Volgens hem klopt er ook weinig van. 'Voorafgaande aan de realisatie van het veld is door Kragten en de aannemer met zowel de KNVB als de rugbybond intensief overleg gevoerd over onder andere de afmetingen van het veld, obstakelvrije zones, belijningen en zaken als de grondpotten. Voor de afgesproken geringe afwijkingen is door beide bonden een dispensatie verleend omdat het een multifunctioneel veld betreft en niet een veld dat toegespitst is op het beoefenen van één sport.'

Nederlandse Rugbybond

De Nederlandse Rugbybond (NRB) was onvoldoende in staat antwoord te geven op de gestelde kritische vragen. De bond kampt momenteel met ernstige financiële problemen, een grondige reorganisatie en er is een reddingsplan in het leven geroepen om een faillissement te voorkomen. De NRB verklaart: 'In Nederland zijn er inmiddels kunstgrasvelden in Amsterdam, waarvan de NRB, AAC en Ascrum gebruik kunnen maken. Verder zijn er kunstgrasvelden in Den Bosch bij Rugby Club The Dukes, in Maastricht bij de Maastricht Maraboes en in Nijmegen, waar NSRV Obelix speelt en traint. De kunstgrasvelden van The Dukes in Den Bosch en op het NRCA worden alleen voor rugby gebruikt; ze zijn *single use* en voldoen aan alle eisen. Bij de andere velden in Nijmegen en Maastricht zijn wij als rugbybond niet betrokken geweest. Vaak is dit een samenspel tussen de gemeente en de betreffende clubs en verenigingen. We zien wel een toenemende interesse van clubs voor een kunstgrasveld, maar we hebben niet altijd zicht op het beleid van de betrokken partijen. Er hangt namelijk een stevig prijskaartje aan zo'n nieuwe faciliteit. We weten dus wel dat er clubs zijn die graag zouden overstappen, maar hoe en wanneer, dat weten wij als bond niet.'

Naarmate het WK rugby 2015 dichterbij komt,

klinkt het broederlijke gezang steeds luider: *Swing low, sweet chariot. Comin' for to carry me home...* Rugby blijft een sport die bij velen tot de verbeelding spreekt en bol staat van de tradities. Daar kan een stukje kunstgras niets aan veranderen. De situatie in Nederland laat nog wat te wensen over; het lijkt erop dat een juiste balans tussen de verschillende belangen nog niet is gevonden.

IRB-geaccrediteerde testinstellingen

- Kiwa ISA Sport
www.isa-sport.com/
- Labosport International
www.labosport.com
- University of Ghent (ERCAT)
www.ugent.be/ea/textiles/en/industrial_services/ercat
- SportsLabs Ltd
www.sportslabs.co.uk/
- Novarea
www.novarea-tec.com/

IRB preferred turf producers

- Limonta Sport S.P.A.
www.limontasport.com
- Greenfields BV
www.greenfields.eu
- FieldTurf Tarkett SAS
www.fieldturf.eu/en
- SIS Group Ltd
www.sispitches.com
- Polytan
www.polytan.de
- Edel Grass BV
www.edelgrass.com/
- Act Global
www.actglobal.com

Stuur of twitter dit artikel door!

Scan of ga naar:

www.Fieldmanager.nl/artikel.asp?id=17-5217

Perfect Pitches Part VI

Vakblad Fieldmanager laat in deze rubriek de meest bijzondere projecten van afgelopen periode zien

Ook in deze uitgave van Fieldmanager staat weer een forse opsomming van *Perfect Pitches*. Acht keer per jaar een verslag van de meest bijzondere projecten op gebied van sport. Uw project ook op deze projectenparade. Stuur een mail naar project@nwst.nl en u wij zenden u alle info.

Aanleg Hockeycomplex de Roskam in Hoorn

Verplaatsing van de Westfriesse hockeyclub naar een andere locatie. Het project omvat: de aanleg van 2 zand ingestrooide kunstgrasvelden, 2 water-velden en de bouw van een clubhuisaccommodatie, inclusief veldverlichting, parkeerplaatsen en overige infra. Verdere bijzonderheden (bijvoorbeeld bijzondere technieken): De sporttechnische laag van de watervelden bestaat uit ns-coral. Een van deze velden is als pilot uitgevoerd met alleen ns-coral en geen zand in de opbouw. Voor de beregning van de watervelden wordt hemelwater afkomstig van gebouw en velden gebruikt. Dit water wordt opgeslagen in aparte kelders die hiervoor zijn aangelegd. Tevens wordt water uit een watergang gepompt en gefilterd en gebruikt voor de beregning. Het ontwerp van het gebouw is duurzaam door het gebruik van veel glas, grote dak overstekken, toepassing van vloerverwarming, led-verlichting met bewegingsmelders. Het aantal kleedkamers is afgestemd op de behoefte van het gebruik en niet op de richtlijnen. In plaats van 16 kleedkamers zijn er nu 8 grotere kleedkamers gerealiseerd. De kantine kan door de afmeting multifunctioneel worden gebruikt.

Aanneemsom: € 3.3 miljoen.

Opdrachtgever: Gemeente Hoorn

Contactpersoon opdrachtgever: Mevrouw Hinke Zoodsma

Contactgegevens opdrachtgever: h.zoodsma@hoorn.nl

Architect: Gee Jansen

Contactpersoon architect: Jan de Haas

Contactgegevens architect: Architectenbureau Perree bv
Landsteinerlaan 9a 5644 DA Eindhoven www.perree.nl

Aannemer: BAM-Nooteboom Sport voor de velden
BAM Utiliteitsbouw voor het gebouw

Contactpersoon aannemer: Sportvelden: Eddy Nederveen

Gebouw: Mark van der Mast

Contactgegevens aannemer: Sportvelden: Eddy Nederveen
e.nederveen@nootenboom-sport.nl 06-22529509

Gebouw: Mark van der Mast

mjp.vd.mast@bamutiliteitsbouw.nl 06-51849472

Herindeling Sportpark Couwenhoek in Capelle aan den IJssel

AH Vrij heeft onlangs werkzaamheden uitgevoerd voor de herindeling van het Sportpark Couwenhoek in Capelle aan den IJssel. Doordat er met de sloop van de voormalige kantine van voetbalvereniging CVV De Zwervers ruimte is ontstaan tussen veld 3 en 4, was het mogelijk om de twee natuurgrasvelden op elkaar laten aansluiten. Daarmee is deze hoek van het sportpark toegankelijk gemaakt. Voor de herinrichting van het park heeft AH Vrij alle inrichtingsmaterialen, waaronder dug-outs en hekwerken, verwijderd en de omliggende verharding opgebroken. Het braakliggende terrein, voorheen de plek van de oude kantine, is aangevuld en geprofileerd met zand. Vervolgens is het klaargemaakt voor de aanleg van een natuurgrasveld. Waar de toplaag van veld 3 is gerenoveerd, kent veld 4 een geheel nieuwe opbouw. Daarom is het veld in zijn geheel ontgraven, opgebouwd en opnieuw aangelegd. Ook legde AH vrij de nieuwe drainage aan voor beide sportvelden. Rondom de velden zijn grote betonplaten geplaatst, een verharding die visueel strak oogt. Op 1 mei zijn de velden ingezaaid. En op 15 mei 2015 heeft AH Vrij het totaalproject opgeleverd.

Aanneemsom: rond € 450.000,-

Opdrachtgever: Gemeente Capelle aan den IJssel

Contactpersoon opdrachtgever:

De heer P. Leijten

Naam architect: (advies, voorbereiding, directie en toezicht) Middelkoop Advies

Contactpersoon architect: Jacques van Middelkoop, 0651065544,
j.vanmiddelkoop@middelkoopadvies.nl

Naam aannemer: AH Vrij

Contactpersoon aannemer:

Richard Lange Projectleider AH Vrij

Aanleg kunstgrasvelden Alkmaar

Alkmaar Sport NV beheert voor de gemeente Alkmaar een aantal buitensportaccommodaties. HB Adviesbureau is één van de vaste partners die Alkmaar Sport NV adviseert en ondersteunt bij de voorbereiding van sporttechnische projecten. In de gemeente Alkmaar zijn de afgelopen jaren diverse soorten kunstgrasvelden aangelegd. Bij voetbalvereniging sv Koedijk en vv Kolping Boys zijn recentelijk kunstgrasvelden aangelegd die zijn ingestrooid met kurk. Alkmaar Sport NV wil ervaring opdoen met het infill materiaal kurk. Kurk is een duurzaam product en heeft goede sporttechnische eigenschappen. De komende jaren wordt er nauwgezet gemonitord hoe de kwaliteit, onderhoud en levensduur van dit materiaal zich manifesteert.

Het veld bij sv Koedijk is aangebracht op het asfalt van een voormalig tennisveld. Op de asfaltlaag is eerst een drainmat aangelegd en daarop de kunstgrasmat ingestrooid met zand en kurk. Het kunstgrasveld ligt onder dakprofiel en watert af naar de zijanten in een drainagesysteem. Bij het veld van vv Kolping Boys is de sporttechnische laag opgebouwd met Granulight. Hierop is de kunstgrasmat aangebracht en ingestrooid met zand en kurk. Meerdere kleuren belijning maakt het mogelijk het sportveld voor meerdere doelgroepen bespeelbaar te maken.

Opdrachtgever: Alkmaar Sport NV

Architect: HB Adviesbureau BV

Aannemer: Antea Group

GRATIS
ENTREE + PARKEREN
na (voor)registratie via
www.groentechniekholland.nl

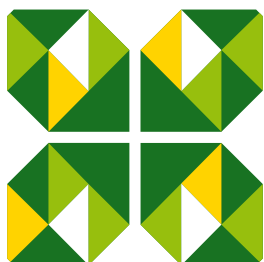
Groen Techniek Holland 2015

8 | 9 | 10 sept

Walibi-Biddinghuizen 10-17 u

Dé vakbeurs voor professionals in
de groene openbare ruimte

- ruim 450 merken op 125.000 m² beursterrein
- groot aanbod exposities én demonstraties van machines en gereedschappen
- op unieke centrale locatie
- goed bereikbaar, gratis en dichtbij parkeren

Herinrichting Sportpark Rooswijk Velsen-Noord

De velden op sportpark Rooswijk in Velsen-Noord waren verouderd en voldeden niet meer aan de sporttechnische eisen. HB Adviesbureau heeft in opdracht van de gemeente Velsen de gehele engineering verzorgd, en tijdens de realisatie de directie gevoerd en dagelijks toezicht gehouden. Het ontwerp geeft invulling aan een aantal belangrijke doelstellingen van het project. Deze waren: het optimaliseren en herschikken van de sportvelden, het verbeteren van de uitstraling van het park als geheel, het verhogen van de (sociale) veiligheid, het toevoegen van openbare- (paden, e.d.) en recreatieve functies in het sportpark. In het nieuwe ontwerp zijn een aantal verenigingsgebouwen samengevoegd in bestaande accommodaties. Het project bestond uit de realisatie van een volledig honk- en softbalveld, een handbalveld in asfalt, de verlichting van de voetbalvelden en de openbare ruimte en het vervangen van hekwerken en ballenvangers op het terrein. Op één van de vier bestaande natuurgrasvelden is een geheel nieuw parkeerterrein aangelegd inclusief ontsluitingsweg. De overige drie natuurgrasvelden bleven gehandhaafd.

Opdrachtgever: Gemeente Velsen

Architect: HB Adviesbureau

Aannemer: Ceelen Sport Constructies

Herontwikkeling Olympiapark te Waalwijk

Aannemersbedrijf Van Wijlen heeft de infrastructuur aan de sportpromenade op sportpark Olympiapark te Waalwijk gerealiseerd. Het betreft een directe verbinding van het sportpark naar de scholen, de tennisverenigingen, de atletiekvereniging, de hockeyclub en de nieuwe sporthal 'De Zeine'. Tevens zijn er parkeerplaatsen aangelegd, 700 meter infiltratieriool gelegd, een tribune gemaakt en diverse straatmeubilair geplaatst. De totale oppervlakte van het project is ca. 11.000 m².

Aanneemsom: € 733.400,00

Opdrachtgever: Gemeente Waalwijk

Aannemer: Aannemersbedrijf Van Wijlen B.V.

Contactpersoon aannemer: Alex in 't Hout

Installatie Lumosa led verlichting Hockey Club Tilburg

Hockey Club Tilburg heeft sinds kort alle velden verlicht met Lumosa led verlichting. Nadat Lumosa in 2011 één veld (500 lux) mocht verlichten met hun led sportlampen werd er een tijdje geleden besloten om alle velden te verlichten met Lumosa led armaturen. Er zijn nu 5 velden met 250 lux, 2 velden met 500 lux en nog 2 minivelden. Door het hoge lichtniveau (500 lux) was het mogelijk om een hockey oefen- interland Nederland – België te spelen. Het licht was dusdanig goed dat deze wedstrijd op televisie uitgezonden kon worden. De bediening is voorzien van het LumosaTouch systeem. Dit houdt in dat men de led verlichting kan bedienen via een PC, tablet of smart Phone.

Opdrachtgever: HC Tilburg

Aannemer: Firma Heijmans

Leverancier led verlichting: Lumosa led - www.lumosa.eu

Surf op de groene golf

NIEUW
ETmowers, de robotmaaiers
van de grote ruimtes.

ETESIA
www.etesia.com

www.stiermandeleeuw.nl
info@stiermandeleeuw.nl
0575 59 99 99

**STIERMAN
De Leeuw**
Member of the Maschio Group

TEMPS FORT - fabriqueur ETESIA

PRODUCTIVITEIT

Groundsmaster® 4000-D heruitgevonden

Hoge productiviteit
Zuinig met brandstof
Innovatief
Lage onderhoudskosten

100
A CENTURY OF INNOVATION

TORO®

Count on it.

GROENTECHNIEK

Jean Heybroek

www.jeanheybroek.com

www.toro.com

Realisatie atletiekaccommodatie in Hoogeveen

De Gemeente Hoogeveen had tijdens de planvorming de ambitie om binnen het Bentinckspark een top sport atletiekaccommodatie te realiseren. Met de aanleg van een 8-laans volkunststof atletiekbaan moest deze ambitie in 2014 kracht bijgezet worden. Tijdens de selectie heeft Amerikaans marktleider Beynon samen met zusterbedrijf FieldTurf Benelux een TOP volkunststoftoplaag geïntroduceerd bij de Gemeente Hoogeveen: De Beynon BSS 1000 topplaat. HAC'63 traint inmiddels al de gehele winter op de baan. De leden zijn dolenthousiast over de snelheid van de atletiekbaan. Zaterdag 25 april is de 8-laans baan officieel in gebruik genomen door . Nederlandse selecties en topatleten zullen snel een uitnodiging krijgen om op deze top atletiekbaan te komen trainen!

Aanneemsom: Beynon BSS 1000 Toplaag: 300.000,--

Opdrachtgever: Gemeente Hoogeveen

Contactpersoon opdrachtgever: Gradus van Goor

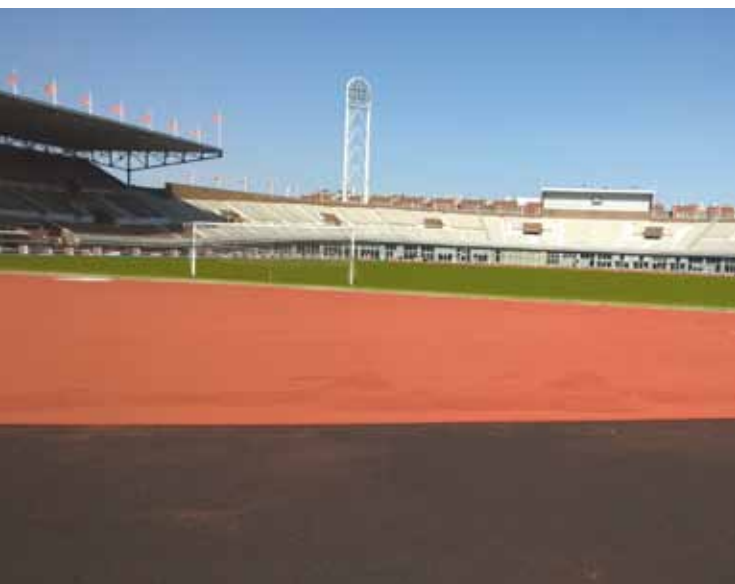

Architect: MTD Landschapsarchitecten

Aannemer: FieldTurf Benelux

Contactpersoon aannemer: Arjan Knottnerus

Contactgegevens aannemer: Rob Heusinkveld

Renovatie atletiekbaan in het Olympisch stadion

Als onderdeel van de voorbereidingen voor het EK Atletiek 2016 is de atletiekbaan in het Olympisch stadion gerenoveerd. De atletiekbaan is nu gereed om wedstrijden op internationaal niveau te hosten. Kragten heeft voor dit project voor de gemeente Amsterdam de aanbesteding verricht op basis van Best Value.

Opdrachtgever: Gemeente Amsterdam

Contactpersoon opdrachtgever: de heer E. Derksen

Contactgegevens opdrachtgever: E.Derksen@amsterdam.nl

Architect: Kragten

Contactpersoon architect: Christiaan ter Bogt

Contactgegevens architect: ctb@kragten.nl, 088-3366333

Aannemer: Antea

Contactpersoon aannemer: Jaap Schuurman

Contactgegevens aannemer: Jaap.Schuurman@Anteagroup.com

Installatie Optivision LED-verlichting Sportas Amsterdam

'De Sportas' is de thuisbasis van voetbalvereniging ASV Arsenal. De lichtmasten op het sportcomplex zijn uitgerust met Optivision LED-verlichting van Philips. Het bestuur van 'de Sportas' is naar eigen zeggen tevreden over de nieuwe LED-verlichting van Philips. De lichtmasten zijn zó geplaatst dat de velden los van de atletiekbaan kunnen worden aangelicht of de velden onafhankelijk van elkaar. Bovendien is de verlichting meteen op volle sterkte en blijft het lichtniveau gedurende de levensduur gehandhaafd. Op voetbalvelden is LED-verlichting al aan een voorzichtige opmars bezig, maar een atletiekbaan met LED dat is een primeur in Nederland.

Opdrachtgever: Gemeente Amsterdam , Sportclub ASV Arsenal, Atletiek Unie

Aannemer: Oostendorp

Stuur of twitter dit artikel door!

Scan of ga naar:

www.Fieldmanager.nl/artikel.asp?id=17-5218

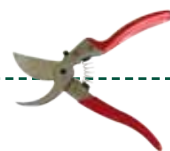
OUDERWETS VOORDEEL KNIPPEN

Gratis ARS snoeischaar
bij abonnement op
Fieldmanager

Een abonnement op het leidende vakblad voor de sportsector is nu wel erg goedkoop.
U neemt een abonnement en u betaalt € 35 voor de resterende nummers van 2015 en
€ 69 voor 2016* en u ontvangt een gratis ARS Snoeischaar.

*Deze aanbieding geldt alleen in combinatie met een abonnement voor 2015 én 2016.
Eerder opzeggen is niet mogelijk.

Winkelwaarde
€ 56,80

Bedrijf: _____
Naam: _____
Adres: _____
Postcode: _____
Plaats: _____
Tel: _____
E-mail: _____

Stuur deze bon naar Vakblad Fieldmanager, Fransestraat 41, 6524 HT Nijmegen
Inschrijven kan ook online: www.fieldmanager.nl/abonnement

“De eerste negentig minuten zijn het belangrijkste.”

- Bobby Robson, voormalig internationaal voetballer en coach -

“De eerste 90 minuten zijn het belangrijkste”. Aan voetballogica valt niet te tornen, dat weet iedereen. Maar dat deze logica niet alleen óp het veld van toepassing is maar ook vóór het veld, dat is nieuw. Net als in de voetballerij geldt ook voor het onderhoud van sportvelden: Een goede voorbereiding is de basis, maar je hebt niet gewonnen voordat de wedstrijd is afgelopen. Je moet constant alert blijven en aanpassen op veranderende situaties.

De voorbereiding

Tijdens de voorbereiding legt men de basis voor de kwaliteit van een veld voor de komende jaren. Omdat veel bewerkingen maar één keer echt goed gedaan kunnen worden is het extra belangrijk hier een goed plan voor te hebben. Door middel van bodemanalyses kan de gesteldheid van de grond getest worden (granulair en bodemvruchtbaarheid), op basis van die gegevens kan een plan gemaakt worden.

De selectie

Een goede selectie van materialen en producten is tevens van groot belang. *“Elke voedings- of meststof heeft een eigen methodiek/werking en is alleen effectief als deze op het juiste moment en voor de juiste toepassing wordt ingezet.”*
Peter Mook, adviseur Vos Capelle.

“Jonge grasplantjes zijn bijvoorbeeld erg gebaat bij de juiste voeding. Vooral vers fosfaat en een beetje stikstof. Door het bodemleven te activeren met humus- en fulvazuren maakt zij voeding beschikbaar voor deze plantjes. Hierdoor groeit het gras sneller en wordt de grasmat voller en sterker.” - vult Johan Aalderink, adviseur Vos Capelle aan.

De tactiek

De kwaliteiten van individuele spelers zijn belangrijk maar tactiek zorgt ervoor dat iedereen optimaal presteert. Vos Capelle ontwikkelde speciaal voor het aanleggen en renoveren van sportvelden een tactisch plan. Dit plan omschrijft helder in welke fase welke voedingsstoffen nodig zijn om de bodem c.q. grasmat in optimale conditie te krijgen en te houden.

Met ruim 70 jaar ervaring in de professionele groensector kan gesteld worden dat de adviseurs van Vos Capelle weten waar ze over praten.

De kampioen

Naast het kampioenschap, waardoor Willem II vorig jaar promoveerde naar de eredivisie, is ook het veld van de club in de prijzen gevallen. Het veld werd vorig jaar uitgeroepen tot beste stadionveld van de Jupiler League, seizoen 2013/2014.

Topprestaties op het veld én van het veld.

Topsportprestaties kunnen alleen geleverd worden op een even zo goed veld. Sterker nog; de mannen en vrouwen verantwoordelijk voor deze velden leveren zelf ook topprestaties. Net als hun gebruikers werken ook zij met een goede voorbereiding, selectie en tactiek.

Het veld van de eredivisieclub uit Tilburg werd in 2012 ook al uitgeroepen tot beste stadionveld. Een groot compliment voor het gemeentelijk sportbedrijf, dat onder leiding van Gerard Gillis verantwoordelijk is voor het sportveldenbeheer. Bart van Kollenburg was op uitnodiging bij de prijsuitreiking aanwezig. Hij adviseert de heren al jaren over het onderhoud van de grasmat. *“Deze grasmat is een mooi voorbeeld van de effectiviteit van het VOSCA bemestingssysteem - bodemverbetering, voorraadbemesting, inzaaien en onderhouden. Naast Willem II en PSV adviseren en bevelen we ook zo'n 2000 amateurvelden volgens dit zelfde systeem.” - Bart van Kollenburg, adviseur Vos Capelle.*

WILT U MEER WETEN OVER HET VOSCA BEMESTINGSSYSTEEM?

Neem contact op met de adviseurs van Vos Capelle.

Bart van Kollenburg

06-226 986 09 | bkollenburg@voscapelle.nl

Peter Mook

06-191 739 44 | pmook@voscapelle.nl

Johan Aalderink

06-449 666 61 | jaalderink@voscapelle.nl

Sprang-Capelle | www.voscapelle.nl

Met sensor in veld exacter besproeien

'Sportclubs blijven ver achter bij andere sectoren'

Terwijl in andere sectoren nieuwe technieken op het gebied van precisiebesproeiing volop worden toegepast of geïntroduceerd, is er in Nederland geen enkele sportclub die gebruikmaakt van deze nieuwe technieken. En dat terwijl er bij veel clubs regelmatig te veel of te weinig gesproeid wordt, waardoor soms schade aan de grasmat ontstaat, en terwijl de kosten voor aanleg van een dergelijk vochtmetings-systeem zijn te overzien.

Auteur: Dick van Doorn

Een voetbal rolt het beste op een veld dat enigszins vochtig is, maar het moet ook weer niet te nat zijn. Bovendien heeft een voetbalveld van natuurgras door het gebruik veel te lijden. De belangrijkste voorwaarden voor voetballen op gras zijn dus een gezonde grasmat en uitgebalanceerde vochtigheidscondities. Alleen met de juiste beregening houdt je de grasmat in een optimale staat. Bij voetbalvelden met kunstgras is besproeiing ook van groot belang, vooral ook om blessures bij de spelers te voorkomen.

Globaal gesproken zijn er twee manieren om de grasmat te beregenen, namelijk ondergronds en bovengronds. Bij ondergrondse beregening wordt gebruikgemaakt van pop-upsproeiers, bij bovengrondse beregening gebeurt dit door middel van grote haspels met waterkanonnen die de grasmat besproeien. Op dit moment is het zo dat de fieldmanager of een medewerker van de voetbalclub aan de hand van de Beregeningswijzer zelf bepaalt wanneer er besproeid wordt. 'Hij loopt dan gewoon rond op het veld, bekijkt de

situatie van de grasmat en beslist of er besproeid wordt of niet', zegt directeur Maarten Mölder van Mölder Sportveldberegening uit Heteren. 'Ook wordt wel eens een schep in de grond gestoken en dan wordt de vochtigheidsstructuur van de grond en de wortelmat bekeken. De dikte van de wortelmat is daarbij voor een groot deel bepalend. Als de wortelmat namelijk nog niet dik genoeg is, kun je beter niet te vaak besproeien, aangezien het gras dan "lui" wordt.'

Als snel te veel of te weinig

De afgelopen 25 jaar heeft een groot aantal sportclubs die vaste, ondergrondse pop-up-beregeningsinstallaties laten aanleggen. 'Op zich een mooi systeem, maar ik heb wel het idee dat daarmee de neiging hebben om eerder te gaan beregenen', aldus Mölder. 'Eigenlijk is dat niet goed. Het probleem is dan dat het gras niet diep genoeg wortelt, waardoor de kwaliteit van de grasmat snel achteruit kan gaan. Daardoor heb je ook meer kans op beschadigingen van de gras-

mat, zoals graspollen die eruit vliegen. Daarnaast duurt het herstel van een dergelijke grasmat langer.'

Bij bovengrondse beregening met haspels en dergelijke is het probleem vaak dat er juist te lang met beregening wordt gewacht, omdat het een hele klus is om de hele installatie klaar te zetten. Volgens Mölder heeft dit ook te maken met het feit dat er steeds minder vrijwilligers beschikbaar zijn om deze arbeidsintensieve klus te klaren. Zo moet de haspel worden geïnstalleerd, vervolgens de hefboom worden uitgetrokken waaraan de sproeikop zit, en dan duurt het nog zo'n uur voor de haspel uitgerold is. Daardoor schakelen veel clubs over op automatische bovengrondse installaties. Eigenlijk is dat geen oplossing, want bij een dergelijke installatie moet in principe continu iemand aanwezig zijn om deze in de gaten te houden.

Er gaat dus nog wel eens wat mis wat betreft het op tijd besproeien van sportvelden. Mölder vindt het vreemd dat clubs tot nog toe niet gebruik-

maken van de nieuwste technieken, waarmee ze exact weten wanneer ze moeten besproeien. 'In de hoveniers- en groenvoorzieningssector en de agrarische sector, bijvoorbeeld, worden deze technieken al volop toegepast. Waarom dan niet bij sportvelden?' Het zou kunnen zijn dat clubs er niet bij stilstaan, omdat er toch meestal continu een fieldmanager rondloopt op de club. Zij handelen echter meestal op basis van de Beregeningswijzer. De exacte vochtigheidscondities van de grond kennen zij niet, dus blijft het gissen.

Vaak wordt er nu te lang of te laat besproeid

Aanleg proefveld

Hoe clubs hun velden beregenen, is per club verschillend, aldus Mölder. 'Dat kan op het juiste moment zijn, maar ook te vroeg of te laat. Zoals gezegd is de algemene trend bij alle clubs dat ze met ondergrondse pop-upsystemen al gauw te vroeg gaan sproeien.' Een ander probleem daarbij is, volgens hem, dat te veel mensen de installatie kunnen en mogen bedienen. 'Het zou beter zijn als clubs ervoor kozen om dit alleen door de fieldmanager of zijn assistent te laten uitvoeren, zoals je ook bij golfbanen ziet.' Vervolgens krijgt Mölder als beregeningsspecialist de vraag waarom de grasmat zo nat is of waarom de kwaliteit zo slecht is. Meestal verwijst hij de fieldmanager of medewerker/vrijwilliger door naar de Beregeningswijzer, die ook op de site van het

bedrijf staat: www.molder.nl. Terwijl het in andere sectoren dus stormloopt wat betreft meetinstallaties voor de bodemvochtigheid, blijven de beheerders van sportvelden het juiste moment van besproeien op basis van het oog en het gevoel bepalen. Om beheerders en fieldmanagers van het nut van een dergelijke installatie te overtuigen, overweegt Mölder een proefveld aan te leggen. 'Op zich kost dit niet eens zo veel, en we zouden op die manier kun-

nen laten zien hoe handig het is als je de exacte vochtigheidstoestand kent en wat dat kan opleveren.'

Bij een gangbaar voetbalveld zijn in principe maar twaalf sensoren nodig om de toestand van het veld te kunnen bepalen. Op basis van deze twaalf meetpunten kan een beregeningsinstallatie aangestuurd worden waarmee perfect kan worden bepaald of en hoeveel er beregend moet worden. De installatie kan ook gekoppeld worden aan

Vochtmetingssensor van Rain Bird.

Om alle vochtmetingssensoren aan elkaar te kunnen verbinden worden op voldoende diepte kabels in het veld gelegd. Daardoor levert het vervangen van een gras- of hybride-mat geen problemen op.

Op basis van de gegevens van de vochtmetingssensoren kan een beregeningscomputer de sproei-installatie eenvoudig automatisch aansturen.

GEEF UW KUNSTGRASVELD EEN TWEEDE KANS!

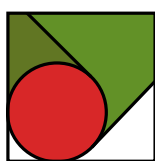
Vaak worden complete kunstgrasvelden vervangen, terwijl slechts een **klein deel** van het veld versleten is, of omdat het veld niet meer aan de huidige **normen** voldoet. Wij zijn van mening dat ieder veld een tweede kans verdient. Met een relatief **kleine investering** kunnen wij uw veld opwaarderen volgens de KNVB en FIFA normen en de **gebruiksduur** van uw veld met **3 tot 5 jaar verlengen!**

Waarom zou u een heel veld vervangen als alleen de doelgebieden versleten zijn. Wij kunnen, geheel naar uw wensen, een deel van het penalty gebied vervangen met nieuw kunstgras dat geschikt is voor deelrenovaties van kunstgrasvoetbalvelden.

Transplantatie is ook een mogelijkheid. Vaak is het veld namelijk versleten rond de penaltystip en in de doelgebieden, terwijl het kunstgras van de achteruitlopen nauwelijks versleten is. Het kunstgras van het doelgebied wordt dan omgeruild met het kunstgras uit de achteruitlopen. Op deze manier zal het gehele speelveld bestaan uit hetzelfde kunstgras en ontstaat er ook geen kleurverschil.

Uiteraard kunnen er ook **kwaliteitsverbeteringen** worden toegepast, zoals het verversen of vervangen van uw huidige zand en rubber infill. Hierdoor worden er weer betere speeieigenschappen gecreëerd. Daarnaast neemt ook de kans op blessures af en neemt het spelcomfort toe.

Door het toepassen van één van bovenstaande revitaliserings komen de speeieigenschappen van het bestaande veld ook weer dicht bij de speeieigenschappen van uw nieuwe velden te liggen. Daarbij zal een opgeknapt veld weer vaker bespeelt worden, waardoor een betere spreiding van het gebruik van de velden ontstaat.

J&E SPORTS

AANLEG | ONDERHOUD | LANDSCAPING

WWW.JENESPORTS.COM

INTERESSE?
Vraag dan onze
folder aan of neem
contact met ons op
voor een geheel
vrijblijvende
offerte.

een regenmelder, die het besproeien direct stopt zodra het gaat regenen. 'Een dergelijk compleet systeem, dus turnkey, kost een club per veld zo'n 3.000 euro. Het kost wat, maar het is de investering zeker waard', aldus de berekeningsspecialist. 'Bij een beschadigde grasmat ben je ook aardig wat geld kwijt om die weer op orde te krijgen. En ook qua arbeidstijd en -kosten scheelt het.'

'Ik overweeg een proefveld aan te leggen om fieldmanagers te overtuigen'

Gemiddelde en per sensor

Bij de installatie van een compleet systeem worden op een diepte van 50 centimeter eerst de kabels in het veld gelegd, waardoor de sensoren met elkaar verbonden zijn. Vervolgens worden de sensoren geplaatst. Iedere sensor meet door middel van een roestvrijstalen pen via geleidbaarheid het vochtgehalte in de grond. De sensoren worden vervolgens verbonden met de berekeningscomputer. Bij de aanleg van de sensoren moet echter wel opgelet worden dat ze op gelijke afstand van elkaar geplaatst worden. 'Na installatie zie je op de berekeningscomputer, die een aantal clubs al hebben, meteen het gemid-

delde vochtgehalte van de grond. Ook kun je per sensor het vochtgehalte bekijken.' Er zijn volgens Mölder diverse merken en modellen op de markt, zoals de Hunter ACC, de Acclima SCX en de Rain Bird STP+. Rain Bird heeft bijvoorbeeld een vochtmetingssensor die op een diepte van circa 45 centimeter meet. Er zijn echter ook sensormodellen die op diverse dieptes kunnen meten. Op basis van de gegevens van de diverse sensoren kan via een berekeningscomputer de berekening automatisch gestart worden. Als de grasmat voldoende van vocht voorzien is, stopt de installatie vervolgens ook weer automatisch. 'Ook het probleem van te vaak beregenen kun je hiermee oplossen, want je kunt hem zo instellen dat hij bijvoorbeeld maximaal één of twee keer per week beregent', aldus Mölder.

Een systeem met sensoren dat de vochtigheid van de grasmat en de grond daaronder meet, kan ook worden toegepast bij hybride- en wetra-velden. De kosten voor de aanleg zijn vergelijkbaar met die van natuurgrasvelden, aldus Mölder. Deze techniek kan in principe ook worden toegepast bij alle sproeieropstellingen, dus alle systemen met acht tot 26 sproeiers. 'En met welke soort sproeier beregend wordt – dat speelt bij de diverse sproeieropstellingen namelijk ook een rol – dat maakt niet uit.' Met deze installatie is ook het vervangen van de gras- of hybridemat geen probleem. Bij de aanleg wordt er rekening mee gehouden dat de bekabeling en de sensor voldoende op diepte liggen om dit soort werkzaamheden zonder problemen te kunnen uitvoeren. Al zit er dan een luxe installatie in de grond die exact het gemiddelde vochtigheidspercentage geeft, toch zullen er nog verschillen zijn in de instelling van het systeem, aldus Mölder. 'Dat hangt namelijk onder meer af van de gras- en grondsoort van een veld. Of een bepaalde gras- of grondsoort weinig of veel water nodig heeft, kun je uiteraard terugvinden in de Beregeningswijzer. Zo zal water bij zandgrond snel de bodem in zakken en blijft kleigrond langer vochtig.'

Maarten Mölder

Stuur of twitter dit artikel door!

Scan of ga naar:

www.Fieldmanager.nl/artikel.asp?id=17-5219

Marktleider in Nederlandse voetbalwereld

Mölder Sportveldberekening uit Heteren is marktleider op het gebied van de aanleg van beregeningsinstallaties voor sportvelden in Nederland. In totaal heeft het bedrijf voor zo'n 65 procent van alle clubs in de Eerste en de Eredivisie de beregeningsinstallaties aangelegd. Het gaat hierbij onder meer om Ajax, AZ, Heracles Almelo, FC Groningen en Ado Den Haag. Voor Feyenoord doet Mölder het onderhoud van de beregeningsinstallatie. Ook de beregeningsinstallatie van de KNVB in Zeist is door dit bedrijf aangelegd.

Bochtplaten: nieuwe finishing touch rond kunstgras

Wereldprimeur in het Westland: de eerste op maat gefabriceerde betonnen bochtplaten zijn vorige maand toegepast rondom het kunstgras van korfbalvereniging CKV Dijkvogels in Maasdijk. Hoe simpel en eenvoudig de betonplaten ook ogen, er zit een verhaal achter. De drie initiatiefnemers over de voordelen van hun vinding.

Auteur: Peter Voskuil

Een mooie voorjaarsdag in Maasdijk. Het nagelnieuwe korfbalcomplex ligt er zonovergoten bij. 'Dijkvogels zat sinds 1976 op de oude locatie, maar het huurcontract zou opgezegd worden en het college had al enige tijd de wens om de sport te clusteren', legt Evert Mandemaker, werkvoorbereider en toezichthouder van de gemeente Westland, uit. Omdat het kunstgras op de oude locatie toch al versleten was en de plaatselijke voetbalclub een half tot een heel veld minder nodig had vanwege ledenterugloop, kwam verplaatsing al snel als beste optie uit de bus.

Bochtplaten

We zitten aan een van de houten picknicktafels voor de kantine. Pierre Groen (betonleverancier Struyk Verwo Infra), Jaap Nieuwenhuis (adviesbureau Begeleiding en Adviesbureau Sportterreinen (BAS)) en Evert Mandemaker (gemeente Westland) kijken tevreden uit op het gloednieuwe kunstgras. Wie deze drie mannen tegelijk gaat interviewen, moet oppassen. Pierre Groen: 'Ik kan de hele dag wel over bochtplaten praten als het moet.'

Opsluitbandje, een rijtje van vier à vijf 30x30-betontegels en dan weer een opsluitbandje. Zo werden kunstgrasvelden lange tijd omzoomd. Maar bij nieuw aan te leggen kunstgras is het veel handiger om betonplaten van 2x2 meter toe te passen in de uitloopstrook,

zegt directeur/eigenaar Jaap Nieuwenhuis van adviesbureau BAS uit Delfgauw. Met BAS is Nieuwenhuis niet alleen betrokken bij het beheer van tientallen sportterreinen in heel Nederland; ook met het ontwerpen, realiseren en begeleiden van nieuwbouw heeft het bureau in de loop der jaren een schat aan ervaring opgedaan.

Onkruid

Hoewel betonplaten in beginsel duurder zijn dan straatwerk, verdient die extra investering zichzelf bij nieuwe complexen dubbel en dwars terug. De bodemgesteldheid in met name het westen van het land maakt de betonplaat tot een ideale oplossing. Maar er is meer: onderhoud en beheer bijvoorbeeld. 'Het grote nadeel is dat veel voegen automatisch onkruidgroei met zich meebrengt. Omdat we de naden tussen de platen dichtsmeren, heb je met betonplaten geen enkele voeg. Ook is de kans op verzakkingen veel kleiner', vertelt Nieuwenhuis. 'Dat sluit ook aan bij de huidige tijd', vult Pierre Groen hem aan. 'Verenigingen hebben steeds minder vrijwilligers. Al die werkdruk komt steeds meer op dezelfde schouders terecht.' Bovendien is chemische onkruidbestrijding uit den boze. Weg zijn ook de haakse hoeken waar de machines tijdens het borstelen en vegen niet bij kunnen. Geen onkruid en algengroei meer in die onbereikbare hoekjes. Groen: 'Kunstgrasleveranciers moeten ook

Bochtplaten: de voordelen

- 1 esthetisch fraaier
- 2 geen onkruidgroei
- 3 hekwerk stabiel
- 4 beter bewerkbaar bij onderhoud
- 5 geen herstraatwerk bij nieuwe mat

bepaalde garanties geven. Dat staat of valt met onderhoud. En op het moment dat je zo'n hoekje stelselmatig niet onderhoudt, kan het ten koste gaan van zo'n mat.' Mandemaker: 'Maar het grootste winstpunt is misschien nog wel dat het er netter uit gaat zien, omdat je nu overal met je borstel komt. Het is helemaal af, toont veel beter met die mooie ronde bochten en zo'n hekwerk eromheen.'

Omheining

De kans dat dat hekwerk gaat verzakken of schots en scheef komt te staan als er mensen op gaan zitten (veelvoorkomend probleem op sportcomplexen) is ook nihil. Nieuwenhuis: 'De staanders van het hekwerk zitten in het beton geboord. Na het plaatsen worden de gaten aangesmeerd met krimpvrije mortel. Een stelplaat met stelling zorgt dat het hekwerk netjes strak op hoogte staat. Dat eeuwige slingeren en verzakken ben je ook kwijt, omdat de plaat als geheel het gewicht van het hek draagt.'

Mandemaker: 'Betonplaten zijn veertien centimeter dik in plaats van de vier centimeter dikte die tegels hebben. Daardoor komen die platen echt niet meer van hun plaats. Dat ligt als een huis.' Groen: 'En je sporttechnische laag zit ook beter opgesloten.' De totale onderlaag van het kunstgras is doorgaans zo'n vijftig centimeter diep, met een sporttechnische laag van lava of ander materiaal op een drainerende zandondergrond. Op de sporttechnische laag komt vaak een shockpad met daarop de kunstgrasmat. Dit geheel blijft met een opsluiting van betonplaten stevig op zijn plaats liggen. Nieuwenhuis: 'Ik verwacht dat, zelfs wanneer de mat op is – gemiddeld duurt dat in dit geval zo'n tien tot twaalf jaar – die betonplaten nog zo strak liggen dat je ze bij de aanleg van een nieuwe mat gewoon kunt laten liggen. Dat scheelt te zijner tijd natuurlijk een heleboel straatwerk.'

Nichemarkt

'We zijn nu zo'n acht jaar actief met de verkoop van betonplaten voor sport', vertelt accountmanager Pierre Groen van Struyk Verwo Infra. Gemiddeld voorziet Struyk Verwo Infra zo'n vijftien kunstgrasvelden per jaar van een betonnen omzoming. Voor een standaard voetbalveld zijn gemiddeld rond de 180 platen van 2x2 meter nodig. Wie bedenkt dat de fabriek in Vlaardingen op jaarbasis 160.000 vierkante meter aan platen verkoopt, weet meteen dat betonplaten voor de sport maar een klein deel van de productie uitmaken. Toch neemt Struyk Verwo Infra die markt enorm serieus, laat Groen weten. Zo werden de betonplaten van het eerste uur al op meerdere manieren verfijnd tot het huidige

type. De twee hijsgaten, een potentiële bron voor onkruidvorming, zijn verdwenen. De platen worden tegenwoordig vacuüm gelegd. Ook is de bezemstructuur verbeterd: de huidige RAS-structuur is nog steeds even stroef, maar zonder dat er richting aan zit en keurig voorzien van een klein vellingkantje van vijf millimeter. Groen: 'Ze zien er veel minder industrieel uit, ogen strakker en esthetischer dan de voorganger.' Op beurzen als de Dag van de Sportaccommodaties en in gesprekken met sportafdelingen van gemeenten probeert Groen nieuwe wensen te inventariseren. Jaap Nieuwenhuis is een andere vaste sparringpartner, sinds de eerste keer in 2007 dat ze in samenwerking in Alphen aan den Rijn betonplaten rondom een kunstgrasveld realiseerden. Hij kwam bij Struyk Verwo Infra met het idee voor de bochtplaten aanzetten. Zo is het balletje uiteindelijk gaan rollen.

Het maken van mallen voor de ronde betonplaten voor onder meer hockey-, voetbal- en korfbalvelden, is op zich een kostbare aangelegenheid. Voorafgaand daaraan consulteerde Groen daarom adviesbureaus, gemeenten en NOC-NSF om er zeker van te zijn dat de bochtplaten ook toegepast mochten worden. De lichten gingen overal al snel op groen. Struyk Verwo Infra ziet de bochtplaten (en eerder ook de lancering van een betonplaat met een geïntegreerd schoonlooprooster) als een manier om klanten met specialistische extra's voor hun betonplaten te winnen.

Markt

De markt is zich ondertussen aan het opsplitsen

in verschillende segmenten. Aan hockeyvelden worden door de gebruikers andere eisen gesteld dan aan voetbalvelden. Kunstgras heeft het hockey veranderd. 'Tegenwoordig heb je veel water-velden, waarop sproeien essentieel is om het spel goed te kunnen spelen. Voetballers daarentegen willen kunstgras dat zo veel mogelijk op gewoon gras lijkt.' De markt voor kunstgrasvelden trekt volgens Nieuwenhuis momenteel iets aan, maar hobbelt voorlopig nog achter het algehele economisch herstel aan. Omdat het twee jaar duurde voor de crisis in volle hevigheid toesloeg in de markt, zal het herstel ook twee jaar later inzetten, verwacht hij. 'Sporten is heel belangrijk en staat nog steeds hoog op de agenda bij de overheden', constateert Nieuwenhuis. Van de totale orderportefeuille van zijn bedrijf bestaat inmiddels toch alweer grofweg de helft van alle projecten uit nieuwbouw.

Nu het eerste korfbalveld een feit is, richten de drie bedenkers van de bochtplaten hun aandacht op het eerste voetbalveld. In Leidschendam-Voorburg staat in juni de start van de aanleg gepland van het hoofdveld van Sportpark Kastelenring. Verder zou de korfbalvariant ook toepasbaar kunnen zijn bij de aanleg van handbal-kunstgrasvelden.

Stuur of twitter dit artikel door!

Scan of ga naar:

www.Fieldmanager.nl/artikel.asp?id=17-5220

Van links naar rechts: Evert Mandemaker, Pierre Groen en Jaap Nieuwenhuis.

De betonplaat met een eerdere vinding, het geïntegreerde schoonlooprooster.

Stelling: Er staat een 'green deal' voor sportvelden op stapel

Dat de green deal voor de onkruidbestrijding op sportvelden niet zonder slag of stoot tot stand komt, lijkt zo klaar als een klontje. Fieldmanager proeft tweespalt onder de onderhandelingspartners. De sportbonden en de Branchevereniging Sport- en Cultuurtechniek (BSNC), vertegenwoordiger van de aannemers, hebben elkaar bij de totstandkoming bestreden om een plekje aan het roer. Het stof daalt neer en de vraag rijst of de schermutseling een green deal gaat opleveren of niet.

Auteur: Paul van de Sneppen

Nog steeds met iedereen aan tafel!

Ben Moonen, directeur van de BSNC

Wat BSNC Ben Moonen betreft, verlopen de onderhandelingen over de 'Green Deal' nog steeds voorspoedig. Als vertegenwoordiger van aannemers in de groensector verwacht hij dat het convenant er nog deze zomer ligt en door het ministerie van bekrachtigd wordt: 'We zitten nog steeds met alle partijen om de tafel. Ik vind dat een green deal door iedereen gedragen moet worden.'

Het streven is één Green Deal, branchebreed

Het streven is één Green Deal, branchebreed. Dus één green deal getekend door de sportorganisaties, door de branchevereniging van aannemers en uitvoerders als kennispartner, door de natuur- en milieufederaties, door waterbedrijf Vewin en door het ministerie van I&M.

Het bericht dat er tweespalt is tussen de onderhandelaren en dat de NGF nu een eigen koers vaart, wordt door Moonen stellig weersproken. 'Ik houd het op een misverstand.'

Wat Moonen betreft, is er geen vuiltje aan de lucht. 'De green deal was er al, op een haar na', zegt hij geruststellend. Enkele maanden geleden lag er al een overeenkomst op het ministerie. 'Maar die is teruggekomen.'

Niets aan de hand. Het zou slechts gaan om wat juridische haarkloverij. Dat de onderhandelingen misschien wat minder vlekkeloos verlopen dan de BSNC-voorman wil doen voorkomen, blijkt als op die laatste opmerking wordt doorgevraagd. Moonen wil verrassend genoeg niet ingaan op de vraag wat er mis was met die conceptovereenkomst. 'Ik wil lopende de onderhandelingen niets meer zeggen over het onderhandelingsproces.'

Niets doen is geen optie

Arwin Verschoor, VGR-Groep

'Volgens mij loopt het op dit moment niet zo'n vaart met de totstandkoming van een green deal voor sportvelden. Bij mijn weten verlopen de onderhandelingen erg stroef.' Dat zegt Arwin Verschoor van Verschoor Groen en Recreatie. De groenondernemer wil liever geen tekst en uitleg geven bij dat statement. 'Het ligt gevoelig. We leveren aan verschillende belanghebbenden in deze discussie.'

Het is erg ambitieus om in zo'n kort bestek een overeenkomst in elkaar te draaien

Verschoor verwijst daarom voor tekst en uitleg naar Ben Moonen, directeur van de BSNC. Maar hij reageert verbaasd als hij verneemt dat Moonen stellig beweert dat alle belanghebbenden nog harmonieus met elkaar aan tafel zitten om over de green deal te onderhandelen: 'Dat vind ik heel raar.'

Maar of de totstandkoming ervan nu wel of niet in goede harmonie en met alle partijen plaatsvindt, Verschoor verwacht wel dat er een green deal komt: 'Er komt altijd iets op papier.' Hij laat daarbij wel doorschemeren dat hij zijn bedenkingen heeft bij de waarde van een dergelijk convenant. 'Het is erg ambitieus om in zo'n kort tijdsbestek een goede overeenkomst in elkaar te willen draaien waar iedereen achter staat en ook mee kan werken.'

Maar niets doen is geen optie, vindt Verschoor ook. 'We voelen de ogen van wetgevers op ons gericht. We kunnen het ons niet permitteren om regelgeving aan onze laars te lappen.' Op de vraag of alle betrokken partijen daar hun handtekening onder zetten, durft de ondernemer uit Almkerk niet stellig te zijn: 'Dat durf ik niet te garanderen.'

De sportbonden hebben de leiding genomen

Marieke van Rhijn, bestuurslid van de NGF

Ook volgens Marieke van Rhijn komt de green deal er nog voor de zomer. Het gerucht dat de NGF daarin een geheel eigen koers vaart, weersprekt ze. Dat er sprake is van tweespalt onder de onderhandelingspartners, ontkent ze niet: 'De sportbonden, de milieuorganisaties, waterbedrijf Vewin en de gemeentelijke beheerders zijn allemaal nog in gesprek met elkaar en met het ministerie. Wie niet meer in dat overleg zit, is de BSNC. Het gaat om de vraag wie aan het roer moet staan: 'De sportbonden hebben de leiding genomen. Wij vinden dat we in deze discussie moeten denken vanuit de spelers, de spelkwaliteit en beleving. Wij zijn klant. Wij bepalen.'

We willen graag met de BSNC praten en samenwerken

Dat wil volgens Van Rhijn niet zeggen dat de BSNC wordt uitgesloten van het debat over de green deal: 'Zeker niet. We willen graag met de BSNC praten en samenwerken. Maar de BSNC zit niet meer samen met ons als formele partner in het green deal-overleg met de staatssecretaris.' De golfsport lijkt daarmee het roer te hebben genomen bij de totstandkoming van de green deal. Van Rhijn legt uit dat de golf altijd al koploper: 'Golf heeft het beheer veel meer in eigen hand. Daardoor zijn we verder op weg in het terugdringen van chemie. We hebben bijvoorbeeld al een certificeringssysteem voor het beheer; dat hebben die andere sportbonden nog niet. We trekken dus wel samen op. Niet altijd in hetzelfde tempo, maar wel onder dezelfde paraplu.'

Dé manier om vrijwillig afspraken te maken

Chris Kuijpers, ministerie van IenM

Het ministerie laat weten alle vertrouwen te hebben in de totstandkoming van een green deal. 'We naderen nu de voltooiing', zo laat Kuijpers Fieldmanager via een woordvoerder weten. De totstandkoming ervan lijkt bepaald geen inkoppertje te zijn geweest, zo maken we voorzichtig op. Toch laat Kuijpers weinig concreets los over hindernissen. We moeten het doen met een wat cryptische omschrijving: 'We zijn aan de hand van voorgestelde teksten steeds opnieuw tot een betere versie gekomen.'

Als onderhandelaars er niet uit komen wordt het slikken of stikken

Kuijpers lijkt, net als de andere bronnen die Fieldmanager polste, niet getwijfeld te hebben aan het feit aan de green deal. Als de onderhandelaars er in de green deal zelf niet uit komen, dan wordt het slikken of stikken; daar lijkt iedereen zich van bewust. In een eerder interview spreekt Kuijpers in omineuze bewoordingen over het sectorinitiatief: 'Het is voor de sector dé manier om vrijwillig afspraken te maken.' De dwingende blikken vanuit Den Haag lijken nu hun vruchten af te werpen. 'De partijen staan geheel achter de bedoeling van de green deal', zo juicht het ministerie van I&M. 'Enkele partijen zijn zelfs al begonnen aan de uitvoering, zoals het opzetten van de monitoring van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op sportvelden.'

Stuur of twitter dit artikel door!

Scan of ga naar:

www.Fieldmanager.nl/artikel.asp?id=17-5224

Agrifirm komt als eerste met een marktklare oplossing voor *mycorrhiza* in grassoortvelden

Mycorrhiza: een kleine vriend met grote werking

De *mycorrhiza*-schimmel bevindt zich van nature in de bodem, gaat daar een symbiose met de plant aan en voorziet deze van mineralen. Goed om te weten, maar wat kunnen we met die wetenschap?

Auteur: Kelly Kuenen

Mycorrhiza-schimmels leggen een verbinding tussen de plant en de bodem. Met een fijn netwerk van schimmeldraden vormt de *mycorrhiza* als het ware een verlenging van de plantenwortels. De plant en de schimmel gaan een symbiose aan, een samenwerking waarbij de schimmel de plant voorziet van mineralen en de plant op zijn beurt suikers afgeeft aan de schimmel. Deze uitwisseling heeft een positieve invloed op de schimmel, maar ook op de plant, omdat de schimmel de plant voorziet van voedingsstoffen uit delen van de bodem waar de plant zelf vaak niet bij kan. Daarnaast kan de schimmel de algemene weerbaarheid van de plant tegen stress en ziekte verbeteren.

Al enige tijd wordt er, ook buiten wetenschappelijke kringen, gesproken over de *mycorrhiza*-

schimmel en zijn positieve werking. De naam *mycorrhiza* (letterlijk 'schimmelwortel') zal niet bij iedereen een lichtje doen branden. Toch is de schimmel alledaagser dan je zou denken; hij komt namelijk van nature in alle bodems voor en gaat een samenwerking aan met veruit het grootste gedeelte van de planten en bomen. Elf jaar geleden schreef Jacqueline Baar in zuster-vakblad Greenkeeper al over de voordelen van *mycorrhiza* op golfterreinen, maar echt commerciële toepassingen van *mycorrhiza* in golf en sport bleven achterwege.

Een korte zoekopdracht in Google laat zien dat de schimmel inderdaad geen onbekende is; de zoekterm '*mycorrhiza*' levert zo'n zesduizend resultaten op, de officiële meervoudsvorm '*mycorrhizae*' zelfs een veelvoud van dat aantal.

De *mycorrhiza*-schimmel duikt daarnaast regelmatig op in wetenschappelijke onderzoeken, waaronder die van de Universiteit van Utrecht en Wageningen UR. Voor de 'graskundige' lezers van Fieldmanager komt het onderwerp waarschijnlijk wat meer uit de lucht vallen. In de sportsector zijn experimenten met de inzet van *mycorrhiza* nog op de vingers van één hand te tellen. Agrifirm is waarschijnlijk de eerste die nu met een marktklaar product op de Nederlandse markt komt.

Soorten schimmels

Wellicht is het verstandig om hier even pas op de plaats te maken en te beseffen dat de ene *mycorrhiza* de andere niet is, dat niet elke *mycorrhiza* overal voorkomt en dat een bodem

vaak een mengeling van verschillende soorten schimmels bevat. De *mycorrhiza*-schimmel kan onderverdeeld worden in verschillende soorten, waarvan de *ectomycorrhizaschimmels* en de arbusculaire *mycorrhizaschimmels* twee hoofdcategoryën zijn. Tot welke van deze twee vormen een schimmel behoort, is afhankelijk van zijn manier van groeien. In tegenstelling tot de arbusculaire *mycorrhizaschimmel* groeit de *ectomycorrhiza* voornamelijk rondom de wortels (vandaar ook het voorzetsel 'ecto', wat zoveel betekent als 'uitwendig'). Arbusculaire *mycorrhizaschimmels* groeien daarentegen in de wortels van de plant, waar ze zogenaamde arbuskels vormen. In deze arbuskels vindt de wederzijdse uitwisseling van voedingsstoffen plaats.

In een gezonde bodem zijn van nature volop *mycorrhiza*-schimmels aanwezig. Bovendien gaat veruit het merendeel van de planten een samenwerking met de schimmel aan. 'Ruim vier vijfde van alle planten die op het land groeien, dat zijn ruim 250.000 plantensoorten, leeft samen met *mycorrhiza*-schimmels', stelt Marcel van der Heijden, hoogleraar *Mycorrhiza*-ecologie aan de Universiteit van Utrecht. Een van de plekken waar ze volop aanwezig zijn, is natuurlijk grasland, waar volgens Van der Heijden zo'n 50% van de plantenwortels *mycorrhiza*-schimmels bevat. Dat de schimmels juist in natuurlijk grasland aanwezig zijn, is niet voor niets. In hoeverre de plant een beroep doet op de schimmel, en dus afhankelijk is van de samenwerking, is namelijk afhankelijk van de bodemkwaliteit. Volgens Van der Heijden zijn de schimmels zeer belangrijk in ecosystemen met weinig voedingsstoffen, zoals bossen en natuurlijke graslanden. 'In zulke ecosystemen

nemen *mycorrhiza*-schimmels wel 80% van de stikstof en fosfaat voor de plant op', stelt Van der Heijden in zijn oratie uit 2012.

Menselijke aanwezigheid, bijvoorbeeld op sportvelden, kan een negatieve invloed hebben op het bodemleven. Sportvelden worden vaak op verstoorde grond met weinig *mycorrhiza*-schimmels aangelegd. Ook worden ze intensief bemest, waardoor ze minder *mycorrhiza*-schimmels bevatten. Het toepassen van *mycorrhiza*-schimmels op sportvelden kan de kwaliteit van de bodem op een duurzame manier verbeteren. 'Er wordt nog volop onderzoek gedaan naar de effecten van *mycorrhiza*. De conclusies van deze onderzoeken zijn niet altijd eenduidig. Toch heeft de techniek zeker potentie', vertelt Van der Heijden. 'Het is moeilijk op voorhand te zeggen wanneer het toedienen van *mycorrhiza*-schimmels zin heeft. Of schimmels aanslaan, is namelijk sterk afhankelijk van de specifieke situatie. Enkele van de factoren die het succes bepalen, zijn de hoeveelheid reeds aanwezige *mycorrhiza*-schimmels en de voedingsstoffen in de bodem. Gaat het om een gezonde bodem met volop *mycorrhiza*-schimmels, dan heeft het toedienen van extra schimmels waarschijnlijk weinig zin. Maar is dat niet het geval, dan heeft het denk ik wel zin. *Mycorrhiza*-schimmels helpen niet alleen bij de opname van voedingsstoffen. In een aantal gevallen is aangetoond dat ze ook de weerbaarheid van de plant (dus ook van grassen) tegen ziektes en stress verhogen.'

Bodemanalyse

'Zwaarbelaste bodems, zoals die onder sportvelden, bevatten weinig *mycorrhiza*'s. Dit kan een

Marcel van der Heijden

Peter Swinkels

Henrie Bekkers

negatieve invloed hebben op de kwaliteit van het veld', vertelt Peter Swinkels van Agrifirm. Agrifirm zocht een manier om de kwaliteit van sportvelden te optimaliseren en zo een hoger aantal spelluren te realiseren. Daarom heeft men het afgelopen jaar proeven uitgevoerd om te kijken hoe de positieve werking van de *mycorrhiza*-schimmel praktisch kan worden toegepast op bestaande velden. Het bedrijf heeft de afgelopen periode succesvolle proeven uitgevoerd met het toepassen van *mycorrhiza* op sportvelden, naar eigen zeggen volgens een unieke methode. Proeven in de gemeenten 's-Hertogenbosch en Venlo laten volgens Swinkels positieve resultaten zien. 'We zien onder andere dat de weerbaarheid van het veld groter wordt en dat het wortelgestel zich beter ontwikkelt.' Volgens Agrifirm zou de bewortelingsdiepte door de behandeling met *mycorrhiza* met tien tot vijftien centimeter toenemen, waardoor de bovenlaag beter hecht aan de onderlaag. Het gras wordt daardoor bestendiger en gaat langer mee. Eenmaal aangeslagen moeten de schimmels ook de onderhoudskosten drukken, omdat er volgens Swinkels minder hoeft

De vliegenzwam is een bekende 'mycorrhiza-paddenstoel'.

DESKUNDIG REGISSEUR SPORTPARKEN

Wij regisseren al 15 jaar onafhankelijk en objectief sportparken, bij diverse gemeenten en stichtingen en op maat!

VOOR DESKUNDIG ADVIES

Delfsestraatweg 51
2645 CA Delfgauw

B.A.S. Begeleiding en Advies Sportterreinen

Telefoon: 015-285 22 11
info@bas-sport.nl

www.bas-sport.nl

Mycorrhiza

te worden berekend en bemest en het gebruik van graszaad afneemt.

Volgens Swinkels voldoet het niet om er bij een slechte veldkwaliteit bij wijze van spreken 'maar wat schimmels tegenaan te gooien'. 'Je moet er zeker van zijn dat de schimmels ook werkelijk de kans krijgen om te groeien.' Samen met advies- en onderzoekscentrum Biomygreen kijkt Agrifirm hoe het bodemleven verbeterd kan worden.

Daarom wordt op de betreffende velden eerst een bodemanalyse uitgevoerd (een zogenaamde nulmeting), om de samenstelling inclusief verschillende eigenschappen van de bodem in kaart te brengen. Biomygreen levert vervolgens aan de hand van de bodemanalyse een passend product. Het gaat om een drager waarin *mycorrhiza*-schimmels zijn verwerkt, en die door de beheerder kan worden ingestrooid of machinaal ingebracht op zijn veld. Volgens Swinkels is er nu voor gekozen om de *mycorrhiza* met een doorzaaimachine in de toplaag te brengen.

De ontwikkeling van de grasplanten wordt vervolgens in de gaten gehouden, onder andere door het uitvoeren van een wortelanalyse na ongeveer acht weken. Op basis van de wortelgroei kan de behandeling bijgesteld of voortgezet worden.

Nu de resultaten in de twee gemeenten positief zijn, zal de techniek volgens Swinkels ook op andere velden worden gebruikt. Swinkels verwacht dat de toepassing er – naast de verbeterde veldkwaliteit – uiteindelijk ook voor zal zorgen dat beheerders minder meststoffen hoeven te gebruiken.

Wortelgestel

's-Hertogenbosch is een van de gemeenten waar Swinkels proeven heeft uitgevoerd. Henrie Bekkers, beheerder buitensportaccommodaties bij de gemeente 's-Hertogenbosch, zag verbeterpunten in het wortelgestel van 'zijn' gras. Op twee velden wilde het wortelgestel niet doorzetten, waardoor er meer bespelingsschade optrad

in het begin van het voetbalseizoen. Agrifirm onderzocht daarom zowel het betreffende trainingsveld als het hoofdveld. Aan de hand van wortelonderzoek werd proefmatig doorgezaaid en het bemestingsprogramma aangepast. Bij tussentijds onderzoek bleek volgens Bekkers dat de wortels gegroeid waren en dat deze tevens een betere kleur vertoonden, en na enkele maanden blijkt ook de algehele graskwaliteit verbeterd. 'De velden hebben een zichtbaar beter wortelpakket, waardoor ze minder bespelingsschade oplopen.' 's-Hertogenbosch begint naar aanleiding van de resultaten met de behandeling van een derde veld binnen de gemeente. Agrifirm start binnenkort met bodem- en wortelonderzoek in een derde gemeente.

Van der Heijden wijst nogmaals op het belang van vooronderzoek bij het toepassen van *mycorrhiza*-schimmels. 'Het toepassen van *mycorrhiza*-schimmels heeft zoals gezegd niet altijd zin. Het werkt nu eenmaal niet op dezelfde manier als bijvoorbeeld kunstmest, waarbij je wat mest op het veld strooit en het gras automatisch harder gaat groeien. Door vooronderzoek te doen kun je gedifferentieerd in kaart brengen hoe de bodem eruit ziet en daar de behandeling op aanpassen.' Ook Peter Swinkels van Agrifirm waarschuwt voor te hoge verwachtingen: 'Wat betreft bemesting zal de knop wel om moeten, om het positieve effect van *mycorrhiza* te behouden. Je zult de keuze voor bepaalde meststoffen moeten afstellen op het behoud van *mycorrhiza*.'

Stuur of twitter dit artikel door!

Scan of ga naar:

www.Fieldmanager.nl/artikel.asp?id=17-5226

Dit product is door de redactie van Fieldmanager voorgedragen voor de Green Innovation Award, in de categorie Sport.

Kalkstikstof is een stof die gebruikt kan worden als meststof, maar net als de meeste andere middelen ook een aantal bijwerkingen kent. Die hoeven niet per definitie slecht te zijn. Zo werkt kalkstikstof ook als bestrijder van onkruid en plaagdieren. Maakt is kalkstikstof niet een kanon om mee op een mug te schieten?

Auteur: Guy Oldenkotte

Kalkstikstof als middel tegen emelten en engerlingen?

Bijwerkingen zouden kalkstikstof ook geschikt maken voor vele andere toepassingen

Met de winter achter de rug is voor veel sportaccommodatiebeheerders de tijd aangebroken om de velden actief te gaan bemesten. Nu de tweede seizoenshelft is begonnen, zullen de komende weken op veel plaatsen vele wedstrijden worden afgewerkt. Het veld kan daarom wel een extra zetje gebruiken.

Kalkstikstof is een van de meest gebruikte middelen om velden te bemesten, maar het kent ook bijwerkingen. Zo zou het werken tegen ongedierte, onkruiden en schadelijke schimmels. 'Die bijwerkingen zijn erkend en geaccepteerd door de overheid in de Regeling Uitzondering Bestrijdingsmiddelen, de RUB', zegt Hubert Willems. Willems werkt al ruim 20 jaar als adviseur voor AlzChem, een fabrikant van kalkstikstof. 'Op zich is er niks mis met die bijwerkingen. Maar als kalkstikstof verkeerd wordt toegepast, kan het een omgekeerde werking hebben. In

plaats van een extra ondersteuning te bieden, zou het zelfs schade kunnen veroorzaken.'

Engerlingen en emelten

Om inzicht te krijgen in het gebruik van kalkstikstof om ongedierte te bestrijden, plaatste de redactie van Fieldmanager een oproep in het forum op de website. De vraag was of kalkstikstof zou kunnen helpen bij de bestrijding van emelten en engerlingen. Rinus Langwerden van De Groenmakers in Doetinchem was een van de lezers die reageerde. 'Ik weet nog van vroeger van de landbouwschool dat deze meststof als onkruidbestrijder werd toegepast. Het dringt ook paardenbloemen en ereprijs terug. In 2014 werd ik nog eens op kalkstikstof gewezen, terwijl ik het idee had dat het niet meer bestond. Ik heb het toen bij wijze van proef ook eens gebruikt op een veld met engerlingen. Die zijn inmiddels weg. Maar één ervaring is onvoldoende om

daarover hoog van de toren te blazen. Daarom probeer ik het dit jaar nog eens, om zo een beter beeld te krijgen.' Door de informatie die hij ter beschikking heeft, is Langwerden positief over het gebruik van kalkstikstof. 'Welke andere meststof biedt twee mineralen, N en Ca, met weinig uitspoeling, dringt daarnaast breedbladige onkruiden terug en werkt ook tegen schimmels? Bovendien worden ook insecten bestreden', merkt hij op. Ook Henk Vlug, specialist op het gebied van insecten, reageerde in het forum. 'Ik heb enige ervaring met kalkstikstof tegen de engerlingen van de meikever. Het betrof hier een perceel met boomkwekerijgewassen. Deze proeven gaven geen enkel resultaat. In vitro heb ik dit lange tijd geleden al geprobeerd met de engerlingen van de junikever. Ook in deze semilaboratoriumproeven was geen resultaat te meten. In grasvelden is dit bij mijn weten nog niet gedaan, maar ik vrees dat het ook niet erg praktisch zal

De werking van kalkstikstof

Kalk is belangrijk voor het in stand houden van een goede pH-waarde in de grond. Het bevordert ook de micro-organismen in de bodem. Onder invloed van het vocht in de bodem worden de kalkstikstofkorrels in verschillende fases omgezet in bodemverbeterende kalk en stikstof, die kan worden opgenomen door planten en gras. In de bodem wordt kalkstikstof omgezet in ammonium. Kalkstikstof vertraagt de uiteindelijke omzetting van ammonium in nitraatstikstof. De vorming van nitraatstikstof wordt zo dus vertraagd en gedoseerd en het wordt al naargelang de natuurlijke behoefte aan het gras afgegeven.

Omdat de vrije cyanamide volledig wordt omgezet in ammonium, worden er geen bodemvreemde afbraakproducten gevormd. Daardoor werkt kalkstikstof goed tegen onkruid. Omdat het ook schimmelsporen doodt, voorkomt het tevens schimmelziektes, temeer doordat het natuurlijke antagonisten, zoals de *Penicillium*-soorten, bevordert.

Veel velden liggen klaar voor de tweede seizoenshelft.

zijn. Je hebt verbranding voordat je het weet en bovendien zou er bij een juiste toepassing een sterke grasgroei optreden. Om engerlingen te bestrijden, zul je het moeten toepassen in de maanden augustus en september, maar het is de vraag of je dan nog stikstof wilt geven. Tegen emelten zou het kunnen werken, maar emelten zijn voornamelijk een probleem voor greens en daar wil je zeker geen verbranding riskeren.' Dat kalkstikstof werkt tegen engerlingen en emelten, erkent ook Hubert Willems. Maar volgens hem bestaan er ook nog altijd veel misvattingen. 'Er gaan verhalen rond dat kalkstikstof ook een oplossing zou zijn voor mollenplagen, omdat het de mollen zou doden. Dat is onjuist, net zoals het onjuist is dat het ander ongedierte doodt. Wanneer kalk wordt omgezet in ammonium, geeft het een geur af die door veel dieren als onaangenaam wordt ervaren. Daardoor gaan mollen weg van een veld dat is ingestrooid met kalkstikstof en keren kraaien en fazanten niet terug op akkers waarop kalkstikstof is verspreid.' Peter Swinkels van Agrifirm Plant begrijpt waar de verkeerde aanname vandaan komt. 'Kalkstikstof is ook bekend als kalkcyanamide. Dat is iets anders dan het dodelijke gif cyanide. Toch zijn er nog altijd mensen die denken dat het hier om hetzelfde product gaat.' Ook Swinkels erkent dat kalkstikstof goed helpt tegen ongedierte. 'Maar er zijn ook andere middelen die

daartegen kunnen helpen. Wij zoeken altijd samen met de klant naar de juiste oplossing, en die hangt sterk af van hun wensen. Nu de overheid ernaar streeft om chemische bestrijdingsmiddelen uit te bannen, zoeken sommige gemeenten een oplossing in biologische middelen, terwijl andere kijken naar gunstige bijeffecten van middelen, zoals kalkstikstof die heeft.'

'Het werkt op zich prima, maar het is wel een gevaarlijk product!'

Overweeg alle bijwerkingen

Zoals Hubert Willems eerder al opmerkte, kan onnauwkeurig gebruik van kalkstikstof negatieve effecten hebben. Bart van Kollenburg van Vos Capelle noemde het in het forum zelfs een 'gevaarlijk product'. 'Wij hebben dit product enkele jaren geleden gebruikt ter bestrijding van emelten en engerlingen in gazons en sportvelden. Het werkt op zich prima, maar het is wel een gevaarlijk product! De dosering tegen engerlingen en emelten op grasvelden met een bestaande grasmat is maximaal 75 kg per hectare. Daarna moet je direct beregenen. Wacht er geen half uur mee, want het gras verbrandt

ERVAAR

HET VERSCHIL

Financiering
vanaf

0,00%*

JOHN DEERE

Meer dan alleen landbouw!

Wist u dat we ook een uitgebreid portfolio hebben van compacttrekkers, transporters, tuintrekkers en grasmaaiers? U kunt ze nu bekijken bij uw lokale John Deere dealer.

Wij helpen u om meer dan alleen uw grasmat onder controle te krijgen.

Ga naar uw dealer voor een scherpe aanbieding of bezoek www.JohnDeere.nl/dealerlocator

NIEUW!

*Actie geldig van 1 mei 2015 t/m 31 juli 2015. De financieringsinformatie is vrijblijvend, hieruit ontstaan geen contractuele verplichtingen. Uitsluitend voor zakelijk klanten in Nederland. Fouten, aanvullingen, modificatie en herroeping voorbehouden. Eventuele kosten die zouden kunnen ontstaan, zijn buiten beschouwing gelaten. Alle aanbiedingen zijn onder voorbehoud van acceptatie door John Deere Financial, 's-Hertogenbosch. John Deere Financial is een handelsnaam van BNP Paribas leasing Solutions N.V.

JohnDeere.com

Peter Swinkels

'Mijns inziens liggen de kansen in resistente grassen. Insecten kun je niet tegenhouden'

bijna letterlijk achter de strooier. Op nieuw in te zaaien velden kun je naar de 125 kg gaan', zo luidt zijn advies. Peter Swinkels onderstreept het belang van het deskundig gebruik van kalkstikstof. 'Het is een product waarbij de spelregels erg belangrijk zijn. Hou je je aan de spelregels, dan is er niets aan de hand. In principe is het een meststof met langdurige werking dankzij het pH-verhogende effect. Om dat te bereiken, is het belangrijk dat je een goede strooier hebt die je goed kunt afstellen. En dat de kennis en kunde van degene die de kalkstikstof aanbrengt op peil is. We constateren in de praktijk helaas dat het niet altijd goed gaat. Dit heeft te maken met vele factoren die je niet in de hand hebt, zoals budgetbeperkingen bij de overheid.' Ondanks de positieve bijeffecten ziet Swinkels kalkstikstof niet als de eindoplossing. 'Mijns inziens liggen de kansen in resistente grassen. Insecten kun je niet tegenhouden. Wij doen daarom veel onderzoek naar de weerbaarheid van grassen. Wanneer we die kunnen verhogen, dan zouden sportvelden beter kunnen omgaan met de problemen die insecten veroorzaken. En

Rinus Langwerden

in combinatie met biodiversiteit kun je dan veel bereiken.'

Rinus Langwerden van De Groenmakers wil het de komende maanden door middel van wat proeven ondervinden. 'Kalkstikstof is een betaalbaar middel dat lang werkt en minder uitspoelt. Dat maakt het juist zo interessant. Behalve als middel om engerlingen en emelten aan te pakken, wil ik ook zien of het kan leiden tot minder regenwormen in de toplaag. Wanneer dat zo is, dan zouden we die toplaag dus minder vet kunnen maken.' Langwerden verwacht later dit jaar meer duidelijkheid te krijgen over het resultaat. De discussie wordt voorlopig dus nog vervolgd.

Stuur of twitter dit artikel door!

Scan of ga naar:

www.Fieldmanager.nl/artikel.asp?id=17-5221

De effectiviteit van kalkstikstof

Kalkstikstof heeft dus ook een werking tegen schadelijke dieren. Het is met name actief bij het bestrijden van slakken, omdat het de slakkeneieren vernietigt. Muggen en rouwvliegen zijn evenmin liefhebbers van de meststof. Omdat de larven van de langpootmug, de rouwvlieg en de straalmug aanzienlijke schade aan gras kunnen veroorzaken, kan een doelgerichte en regelmatige bemesting van weiden en grasland met kalkstikstof voorkomen dat de larven van deze insecten uitkomen. De tijdens de omzetting gevormde vrije cyanamide doodt en vernietigt de eieren en larven van vele weideparasieten.

Wordt de doorlopende leerlijn een doodlopende leerlijn?

Het gaat niet goed met het onderwijs voor greenkeepers en fieldmanagers. De leerlingenaantallen dalen al jaren op rij en zijn feitelijk nu al op een niveau dat het financieel onmogelijk is om aparte opleidingen in de lucht te houden. Voor de vakbladen *Fieldmanager* en *Greenkeeper* aanleiding om een discussieforum te organiseren, waarvoor IPC Groene Ruimte graag bereid om de rol van

Auteur: Hein van Iersel

De belangrijkste reden voor de crisis waarin veel opleidingen zich momenteel bevinden, is waarschijnlijk gelegen in de sterk veranderde markt. Zowel voor golf als voor sport geldt dat de aannemerij als dominante factor om de hoek is komen kijken. En hoewel deze bedrijfstak natuurlijk ook behoefte heeft aan goed opgeleid personeel, gaat men er daar heel anders mee om dan golfbanen of gemeentes. Arthur Berends van De Enk, een van de dominante partijen in golf, daarover: 'Wij zoeken veel meer naar opleidingen op maat. Dat betekent dat greenkeepers die op onze banen werken niet meer standaard een greenkeepersopleiding volgen. We bekijken van geval tot geval of iemand een opleiding nodig heeft en welke dat dan is.' Paul van Berkel van Van Kessel brengt een ander aspect in: 'Het rendement is op dit moment zo laag, dat de markt vraagt naar breed inzetbare mensen. Daar past een gespecialiseerde opleiding tot sportveldbeheerder minder goed in. Je moet als aannemer de breedte in en daar sluit een opleiding in de diepte minder goed bij aan.'

Berends voorziet dat er in de toekomst minder greenkeepers nodig zijn, maar dat van de top steeds meer gespecialiseerde kennis gevraagd wordt. Ook *Fieldmanager of the Year* Theo van

Rosenberg onderschrijft dit. Van Rosenberg is werkzaam bij Jos Scholman, een aannemer die zich focust op sportvelden. Ook hij ziet een toename van het aantal algemene medewerkers en minder gespecialiseerde mensen. Het beeld dat de leerlingenaantallen in een neerwaartse spiraal zitten, met name door de privatisering, lijkt niemand te betwisten. Erik Poelman, sinds kort directeur van IPC Groene Ruimte, daarover: 'Wij draaien tegen de nul aan met deze opleidingen. Andere opleidingen als bijvoorbeeld Opzichter Uitvoerder Buitenruimte, ETW en ECC draaien gelukkig veel beter.' Nathalie Roefs van conculega Has Kennistransfer zegt hetzelfde met andere woorden: 'Opleidingen anno 2015 zijn veel meer op maat.'

Vak belangrijker

Het vak van greenkeeper en fieldmanager zal de komende jaren sterk veranderen. Het bedrijf van Berends, De Enk, is wat dat betreft duidelijk een trendsetter. Dit bedrijf geeft de toon aan wat betreft het toepassen van moderne *precision farming*-technieken, die heel andere kennis vragen van de greenkeeper. Berends lijkt enerzijds van mening te zijn dat ouderwetse vakkennis belangrijker wordt dan ooit. Anderzijds zijn er door

Het forum opleidingen voor golf en sport werd gehouden op 9 april 2015 bij IPC Groene Ruimte in Arnhem en werd bijgewoond door:

- Paul van Berkel (Van Kessel)
- Ernst Bos (Ernst Bos Advies)
- Gerard Schoenaker (De Ridder)
- Pleun Lok (BSNC)
- John van Hoesen (NGA)
- Mascha Smit (IPC Groene Ruimte)
- Erik Poelman (IPC Groene Ruimte)
- Theo van Rosenberg (Jos Scholman)
- Arthur Berends (De Enk Groen & Golf)
- Nathalie Roefs (HAS Kennistransfer en Bedrijfsopleidingen)
- Joris Slooten (NGF)

robotisering misschien niet altijd minder handjes nodig op de baan, maar wel minder mensen met een gespecialiseerde opleiding. Joris Slooten van de NGF brengt een ander aspect in. Als vertegenwoordiger van de NGF hecht hij enorm aan de duurzame ontwikkeling van de golfsport. In de toekomst zal het gebruik van gewasbescherming lastiger worden en misschien zelfs helemaal worden verboden. Op dat moment moet je als greenkeeper met de inzet van cultuurtechnische

Arthur Berends (De Enk Groen & Golf).

maatregelen zorgen dat je ziektes en plagen buiten de deur houdt en toch een kwalitatief hoogwaardige baan kunt realiseren. In sport geldt feitelijk hetzelfde. Ook daar staat chemisch beheer op de tocht.

Doorlopende leerlijn

De twee belangrijkste opleidingsinstituten zijn op dit moment Has Kennistransfer en IPC Groene Ruimte. In samenspraak met de brancheorganisaties hebben zij de laatste jaren gewerkt aan de zogenaamde doorlopende leerlijn (zie schema). Het idee daarachter is dat je van opleiding naar opleiding kunnen *hopp*en en telkens een iets hogere opleiding kunt volgen. Voor de branche is het steeds de ambitie geweest om dat voor elkaar te krijgen, en in zekere zin hebben alle stakeholders dat ook voor elkaar gekregen. De vraag is alleen of dit uitgebreide stelsel van opleidingen voor de toekomst behouden kan blijven. Waarschijnlijk niet, is natuurlijk het antwoord, of het moet zijn dat derden een duit in het zakje doen om het gebrek aan leerlingen te compenseren. Een mogelijke oplossing, of in ieder geval een deel van de oplossing, is het opknippen van de opleiding in modules. Dit is voor de cursist goedkoper en kost minder tijd voor de werkgever, maar biedt daarnaast ook de mogelijkheid om verschillende doelgroepen te combineren. Zo kunnen bijvoorbeeld greenkeepers en fieldmanager nu al modules gezamenlijk volgen. Die zitten deels bij elkaar in verband met het beperkte aantal deelnemers. Bij de HAS-opleiding Grasveldspecialist zitten golf en sport ook bij elkaar. Ondanks de duidelijke efficiencyvoordelen heerst er in de markt overigens ook scepsis tegen deze ontwikkeling. Een greenkeeper is duidelijk iets anders dan een fieldmanager of terrein-

Mascha Smit (IPC Groene Ruimte).

meester, en dat moet in de opleiding naar voren komen, vindt men.

Kritiek

Niet alleen het rendement van de opleidingen staat onder druk; ook over de kwaliteit wordt geklaagd tijdens de bijeenkomst. Arthur Berends: 'Ik ben geschrokken van het niveau.' Gerard Schoenaker, werkzaam bij De Ridder, ooit werkzaam bij IPC en nog steeds parttime docent, bekritiseert het niveau van de opleidingen. Afgestudeerden van de opleidingen kennen veelal op onvoldoende niveau de grassoorten. Pleun Lok van de BSNC bevestigt deze uitspraak. Voor afgestudeerden van een gras opleiding op HBO is het niet kennen van de grassoorten "not-done" Schoenaker is niet alleen kritisch over de opleidingen van de 'concurrentie'. Ook in zijn eigen klaslokaal ziet hij de problemen. 'Je begint met een klas van twaalf mensen, waarbij er altijd

een aantal cursisten zijn die de opleiding niet uit vrije wil volgen. De rest wordt gestuurd en is als gevolg daarvan vaak matig gemotiveerd.'

Nathalie Roefs lijkt de kritiek op *haar* opleidingen persoonlijk aan te trekken en wil graag reageren: 'Bij de cursus Expert Natuurgras wordt een niveauverschil tussen deelnemers geconstateerd. De Has onderschrijft dit. Een intake vormt daarom onderdeel van de aanmeldprocedure. De expertopleiding is onderdeel van de doorlopende leerlijn. Daar helaas is gebleken, dat sommige cursisten hun grassen niet kenden is dit onderdeel toegevoegd aan de expert opleiding. Dit moet natuurlijk al in de vooropleiding zijn aangeleerd.'

Promotie

Een deel van de oplossing ligt misschien in promotie van het vak. Het forum vraagt wat er terecht is gekomen van het initiatief Dag van de

Paul van Berkel (Van Kessel).

Theo van Rossenberg (Jos Scholman).

Iedereen wint met Granulight®!

EEN OPHOOGMATERIAAL OP DE MARKT BRENGEN DAT WEINIG WEEGT EN TOCH IJZERSTERK IS, GEMAKKELIJK WATER DOORLAAT, STABIEL IS, NIET KLEEF, GOED VERWERKBAAR IS EN OOK NOG EENS ONGEVOELIG IS VOOR TEMPERATUURINVLOEDEN; DÁT WAS DE SPORT, VONDEN DE ONTWERPERS VAN MARTENS EN VAN OORD. DAT GRANULIGHT® OOK NOG ALS ENIGE EEN GROEN LABEL ZOU VERDIENEN, KONDEN ZIJ TOEN NOG NIET BEDENKEN...

Veelzijdige favoriet

Inmiddels is Granulight® de grote favoriet bij de aanleg van sportvelden en paardenbakken, de fundering en omhulling van rioleringsbuizen en andere nutsleidingen. Ook bewijst het lichtgewicht materiaal zich bij tal van andere toepassingen zoals aanvulling achter damwanden, kunstwerken en bij het dempen van sloten en vaarten om ongelijke zettingen op te vangen.

Mens en milieu

Ook het milieu is blij met Granulight®. Het materiaal voldoet ruimschoots aan de gestelde normen en is dan ook probleemloos overal toe te passen. Bovendien is het materiaal duurzaam: zowel de winning, de logistiek als de toepassingen. Tot slot is onze lichtgewicht ook nog eens heel concurrerend geprijsd... Zo wint iedereen met Granulight®!

Meer weten over Granulight®?

Meer en technische informatie vindt u op www.granulight.nl

MVO
Martens en Van Oord

DUBOKEUR

Lijnvast levert Fleet niet meer! Maar Sure-Line laat u niet in de steek!

Titaan WIT

De firma Lijnvast is gestopt met de invoer en verkoop van Fleet sportveldbelijning. Aangezien er toch nog veel interesse in Fleet op de Nederland markt is, hebben wij in goed overleg, de productie van Fleet belijningsconcentraat in ons assortiment opgenomen onder de naam van:

Titaan Wit

Wij brengen dit product op de markt in 10 kg verpakking zodat er geen zware belasting optreedt voor de belijner en het is beter hanteerbaar voor opslag.

De prijs van Fleet was € 80,- per can van 20 kg = € 4,- per kg.

Bij ons: € 36,- per can van 10 kg = € 3,60 per kg.

Wij willen u graag laten zien dat Fleet in onze samenstelling niet alleen goedkoper, maar ook witter en langer zichtbaar is.

vraag ons naar onze speciale inruilkorting!

Neem contact op
voor een
gratis demonstratie!
0481-378200

• www.sportveldbelijningen.nl •

Erik Poelman (IPC Groene Ruimte).

John van Hoesen (NGA).

Gerard Schoenaker (De Ridder).

Greenkeeper, die in het vorige decennium een aantal keren door dit vakblad is georganiseerd. Het probleem blijkt te zijn dat de markt 180 graden is gedraaid. Dit initiatief werd genomen omdat er een schreeuwend tekort was aan nieuwe beroepsbeoefenaren. Dat is anno 2015 helaas niet meer het geval. Er is eerder een overschot en aannemers hebben inmiddels ook werkbare alternatieven ontdekt, zoals seizoenskrachten uit het Verenigd Koninkrijk of Oost-Europa. Mede daarom heeft de BSNC het initiatief genomen om een promotietour langs een aantal grote BVO-stadions te houden, waar jonge mensen kennis kunnen maken met het vak. Volgens BSNC-voorzitter Pleun Lok verwacht dat de BSNC met deze tour ongeveer 400 jonge beroepsbeoefenaren kennis kan laten maken met het vak van fieldmanager.

Doorlopend

De haalbaarheid van een breed ingezette doorlopende leerlijn mag dan onder vuur liggen, de wenselijkheid ervan lijkt in het forum niet ter discussie te staan. Als ik enigszins prikkelend vraag of het niet beter is om voortaan te kiezen voor hoofdgreenkeepers en hoofdfieldmanagers met een beginopleiding op hbo-niveau, en de 'gewone' greenkeepers te rekruteren uit mensen die van het mbo komen, krijg ik de wind van voren. Berends, heel stellig: 'Ik heb liever iemand die is doorgegroeid dan een hbo-er.' Ook NGA-voorzitter John van Hoesen sluit zich hierbij aan en lijkt vooral te willen aangeven dat talent met name in de dagelijkse praktijk naar boven komt. Van Hoesen: 'Als je niet in staat bent om een goede greenkeeper op te leiden, zul je nooit een goede assistent of hoofdgreenkeeper krijgen.' Volgens Van Hoesen staat dat verder los van de gekozen opleidingsvorm: modules of een meer traditionele vorm van contactonderwijs. Berends vertelt en passant nog even hoe het er bij De Enk aan toe gaat: 'Wij houden jaarlijkse ontwikkelgesprekken. Aan de hand daarvan, en natuurlijk uit de dagelijkse praktijk, hebben wij snel genoeg door wie de pareltjes zijn en welke mensen kunnen doorgroeien naar de functie van hoofdgreenkeeper. Niet iedereen hoeft een opleiding tot hoofdgreenkeeper te volgen; daar is ook niks mis mee. Het gaat erom dat je de mensen laat doorgroeien die het in zich hebben. Mensen die na een rondje op de maaier terugkomen en zeggen: Heb jij daar-en-daar schimmel gezien? Dat zijn de mensen die een vervolgopleiding verdienen. Medewerkers mogen daarbij ook zelf aangeven hoe zij hun toekomst zien en wat ze zouden willen doen aan opleidingen. Als je mensen laat doen wat ze leuk vinden, zijn ze beter

gemotiveerd.'

De trend in opleidingen is daarmee duidelijk bepaald: veel individueler en waarschijnlijk ook incidenteler dan vroeger. Poelman haakt daarop in. Opleidingen worden veel meer versnipperd en daar zullen opleiders iets mee moeten doen. Dat kan zijn via webinars of andere opleidingen via internet. Van Hoesen sluit zich daarbij aan, maar ziet nog steeds een belangrijke rol voor ouderwets klassikaal onderwijs.

Sociale vaardigheden

Inmiddels zijn natuurlijk heel andere competenties belangrijk dan een strikt technische opleiding. Erik Poelman wijst bijvoorbeeld op het belang van sociale vaardigheden. Dat je in staat bent om met de manager of een beleidsambtenaar een gesprek te voeren als deze iets wil weten. Van Hoesen ziet tot zijn spijt dat het vaak alleen maar om het visuele aspect lijkt te gaan. Het ouderwetse vakmanschap is daarbij minder belangrijk. Schoenaker herkent dit beeld: 'Veel mesten en veel maaien en na een paar jaar een rotzooitje achterlaten.' Berends is het daar natuurlijk evenals Schoenaker niet mee eens. Het zou in ieder geval niet gelden voor de aanpak van het bedrijf waar hij werkt. De Enk werkt net als De9 Ridder bij voorkeur met een externe controleur: iemand die als onafhankelijke derde het werk van de greenkeepersstaf bekijkt en beoordeelt en erop let dat er niet voor de korte termijn wordt gewerkt.

Paul van Berkel voegt daar zijn ervaringen uit de sportbranche aan toe. Ook zijn bedrijf werkt met beoordelingsgesprekken, maar de teneur is duidelijk minder optimistisch. 'Budgetten zijn bepalend', aldus Van Berkel. 'De markt verwacht nu meer kwaliteit voor minder geld.'

Wie wordt Fieldmanager of the year? 2016

Het vakblad Fieldmanager organiseert in november 2015 voor de zesde keer op rij, de verkiezing van de Fieldmanager of the Year. Met dank aan de sponsors Jean Heybroek, Melspring en Innoseeds gaat een deskundige jury dit jaar weer opzoek naar de beste sportveldbeheerder van Nederland. Verder zal de jury, dit jaar voor de derde keer, de FM High Potential Award uitreiken, een prijs voor het aanstormend talent op de sportvelden.

Denk jij dat je voor deze award in aanmerking komt? Of ken je een collega sportveldbeheerder waarvan je vindt dat hij of zij een goede kandidaat is?

Geef dan vandaag nog naam en sportveldcomplex per e-mail door aan de redactie. Er wordt met name ook gezocht naar jong talent en sportveldbeheerders in dienst van aannemers en adviesbureau's.

Kijk voor meer informatie op www.fieldmanageroftheyear.nl

Uw kandidaten kunt u doorgeven aan Lieke van der Weijde via project@nwst.nl

Wie wordt de opvolger van
Theo van Rosenburg als
Fieldmanager of the Year 2016?

www.fieldmanageroftheyear.nl

	Instituut	2015 deelnemers	2014 Geslaagd	2013 Geslaagd	2012 Geslaagd
Assistent hoofd greenkeeper	Has Kennistransfer		15	12	8
Hoofdgroenkeeper Basis	Has Kennistransfer		9		10
Expert Natuurgras	Has Kennistransfer		18		14
Management Sportaccommodaties	Has Kennistransfer			8	10
Greenkeeper	IPC		15 van 15	10 van 11	19 van 19
Aankomend Greenkeeper (2 jarig)	IPC		12 van 13		
Terreinmeester Sportvelden	IPC		8 van 8	19 van 23	Niet gestart
Beheerder Sportvelden	IPC	Niet gestart	5 van 8	7 van 8	8 van 12

Overzicht opleidingen

Bouw

Ook andere sectoren kennen het probleem van het in stand houden van een systeem van sector-gebonden opleidingen. De bouw heeft daar zelfs een afdrachtsysteem voor ontwikkeld, aldus Erik Poelman van IPC. De werkgever betaalt een klein percentage van de omzet aan de branchevereniging waaruit, naast belangenvertegenwoordiging, ook een deel van de opleidingen wordt gesubsidieerd. Daarmee is prijsconcurrentie op basis van mindere arbeidsvoorwaarden lastiger en ontstaat er meer een 'level playing field'. In principe zou zo iets in golf en sport ook de oplossing zijn. Het is alleen de vraag hoe dat zou moeten worden ingevoerd. Niemand lijkt zelfs maar te geloven in de mogelijkheid.

Het primaire probleem van opleidingen is dat de markt eenvoudigweg te klein is en er geen enkel vooruitzicht is dat dit op korte termijn zal veranderen.

Innovatie

Opleidingen zullen daarom moeten overgaan van een aanbod gestuurd model naar een vraag gestuurd model. In principe is die ontwikkeling al lange tijd gaande. De huidige opleidingen zijn bijvoorbeeld tot stand gekomen in een nauwe samenwerking met de brancheorganisaties. Dat ging overigens niet altijd pijnloos. Er hebben in het verleden nogal eens wisselingen plaatsgevonden waarbij opleidingen dan weer via de Has of een lokale groenschool werden georganiseerd, en dan weer bij IPC. Soms werd die wisseling

ingegeven door ontevredenheid over de kwaliteit van de opleiding, dan weer door onvoldoende leerlingen aantallen.

Poelman erkent de noodzaak van innoveren en veranderen en maakt zelfs de vergelijking met filmgigant Kodak, die door onwil om te veranderen compleet van de wereld werd geschoven. Anderzijds geeft Poelman als voorman van IPC geen compleet beeld van hoe de toekomst er dan wel uitziet.

Poelman is overigens niet de enige die daarop geen antwoord heeft. Op mijn vraag wie nu de eigenaar is van opleidingen, komt een onduidelijk verhaal. Zijn dat de brancheorganisaties, waarvan de leden door middel van veel onbezoldigd vrijwilligerswerk meegedacht hebben over de inhoud van cursussen? Of zijn dat de opleiders, die het financiële risico lopen en deze cursussen werkelijk organiseren?

Ernst Bos: 'Opleidingen zijn eigendom van de aanbieder die ook het risico loopt; in principe kan iedereen een opleiding aanbieden.'

NGA-voorman John van Hoesen heeft natuurlijk een punt, als hij meldt dat dit niet zo belangrijk is. Het gaat om de kwaliteit van de opleiding, niet om het eigenaarschap.

Wel een belangrijk punt is het uit elkaar trekken van de opleiding en het verstrekken van het diploma. Iedereen lijkt het erover eens dat de examinering veel strenger zou mogen zijn. Ook hier worden echter weinig suggesties genoemd voor hoe dit in de praktijk zou moeten, ook al

meldt Poelman dat hij daar als opleider geen probleem mee zou hebben en zelfs een voorstander van is mits dat maar door de branche wordt geëist. Veel van de opleidingen op het gebied van bomen die zijn instituut verzorgt, worden door externe partijen gecertificeerd.

Ernst Bos: 'Het gaat erom wat je aan het eind van de opleiding verwacht aan kennis en praktische vaardigheden en hoe je deze kwaliteit geborgd wil zien. Brancheorganisaties zouden deze verantwoordelijkheid meer naar zich toe moeten trekken om grip te krijgen op de kwaliteitsborging. Bijvoorbeeld als een soort CBR.'

Conclusie

Een overkoepelende conclusie naar aanleiding van een discussiegesprek is lastig en altijd discutabel. Opleidingen op het gebied van gras lijken in een stevige crisis verzeild geraakt en echte initiatieven om het schip weer op koers te krijgen lijken te ontbreken. En hoe makkelijk dat ook zou zijn, de oplossing daarvoor kan niet van één partij komen, maar is een gedeelde verantwoordelijkheid van de brancheorganisaties en de opleiders.

Stuur of twitter dit artikel door!

Scan of ga naar:

www.Fieldmanager.nl/artikel.asp?id=17-5222

Deal or no deal!

Als je leest en bekijkt wat in de landbouw
gespoten wordt, zijn de kilo's in de
sportsector echt een absolute peulenschil

Alweer bijna twee jaar wordt in de sportsector gesteggeld over een Green Deal. Het idee hierachter is dat met de dreiging van een compleet verbod op chemie in de sportsector, branche- en belangenorganisaties zelf het initiatief moeten nemen om te komen tot een verdere afbouw van chemie. Het eerste wat mij daarbij altijd verbaast, is dat niemand vraagt hoeveel er nu eigenlijk gebruikt wordt. Als vakblad hebben wij daar wel eens wat onderzoek en navraag naar gedaan. En hoewel daar eigenlijk geen betrouwbare informatie uit naar voren is gekomen, heb ik het idee dat het vooral erg weinig is. Als je leest en bekijkt wat in de landbouw gespoten wordt, zijn de kilo's in de sportsector echt een absolute peulenschil. Ik bedoel daarmee te zeggen dat er op de keper beschouwd eigenlijk helemaal geen probleem is. Als je aan fieldmanagers vraagt hoe zij chemie inzetten, dan is dat iedere paar jaar misschien een spuitbeurtje tegen breedbladige onkruiden. Middelen tegen schimmels worden in de sport absoluut niet gebruikt, omdat ze simpelweg veel te duur zijn om in het budget van een gemiddeld sportveld te passen.

**Als je als fieldmanager met de veldspuit door
de poort van een sportaccommodatie rijdt,
gaan tien minuten later de eerste telefoontjes
naar de betrokken wethouder**

Is er daarmee geen probleem met chemie in de sport? Puur cijfermatig bekeken denk ik inderdaad van niet, maar helaas kom je er daarmee niet meer anno 2015. Als je als fieldmanager met de veldspuit door de poort van een sportaccommodatie rijdt, gaan tien minuten later de eerste telefoontjes

naar de betrokken wethouder. Ik wil daarmee zeggen dat de toekomst zoals hij er nu uitziet, waarschijnlijk grotendeels chemievrij zal zijn, alleen al vanwege het feit dat de burger dat zal eisen. Daar helpt geen moedertje lief of Green Deal aan. Blijft natuurlijk het feit dat het niet sterk is dat bonden en brancheorganisaties het niet eens kunnen worden over dit convenant. Ik begrijp de argumenten van beide partijen. En natuurlijk staan bonden en gemeentes op nummer één als probleemeigenaar, maar de praktijkkennis zit voor bijna de volle honderd procent bij de aannemerij. Welke gemeente of bond heeft hierover nog echt diepgewortelde praktijkkennis of heeft zich hier de afgelopen jaren over bekommerd?

Het is trouwens maar de vraag of een Green Deal door de sector zo belangrijk gevonden wordt. Als je de gemiddelde aannemer vraagt, zal hij zeggen: 'Kost een paar centen meer, maar dan is chemievrij geen reëel probleem. Er zijn inmiddels al zo veel gemeentes die het zonder doen. Dus een compleet verbod kan – puur technisch gezien – morgen worden ingevoerd.'

De strijd wie nu de drijvende kracht achter de Green Deal wordt, is daarom ook vooral een prestigestrijd, waarvan nu al vaststaat wie de winnaar wordt. Juist ja, niemand dus.

Met vriendelijk groet,
Hein van Iersel (hein@nwst.nl)
Hoofredacteur

Stuur of twitter dit artikel door!
Scan of ga naar:

www.Fieldmanager.nl/artikel.asp?id=17-5225

Fieldmanager

wordt gemaakt samen met onze partners.

Wij hopen dat u met interesse en plezier deze uitgave van Fieldmanager gelezen heeft.

Wilt u reageren: hein@nwst.nl

MASTERLINE

graszaadmengsels voor professionals

innoseeds
seeds - science - solutions

Speciale 4turf actie.
Koop 4turf graszaad en
ontvang de **GRASSPION** met
NASA-technologie **GRATIS!** *

* Vraag naar de voorwaarden

HIGHTECH GRAS

De nieuwe standaard
voor sport en recreatie!

4x beter

- Betere ziekte tolerantie
- Betere droogte tolerantie
- Beter resultaat bij doorzaaien
- Betere start voorjaar